

РЕФЕРАТ

Структура дипломної роботи: 101 стор., 32 рис., 12 табл., 72 використаних джерел літератури, 4 додатки.

КРЕДИТ, СПОЖИВЧИЙ КРЕДИТ, КРЕДИТНА ОПЕРАЦІЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ, P2P КРЕДИТ, АНАЛІЗ, МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ, ОЩАДБАНК, ФІЗИЧНІ ОСОБИ.

Об'єктом дослідження є технологія здійснення кредитного процесу, його організаційне та технічне забезпечення.

Предметом дослідження є: сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів обліку кредитування фізичних осіб в банку.

Мета магістерської роботи полягає у дослідженні теоретичних та методичних аспектів, пов'язаних з організацією обліку операцій банку з кредитування фізичних осіб, а також розробленні практичних рекомендацій щодо шляхів їх удосконалення.

В дослідженні використані системний підхід, аналіз та синтез, методи хронологічного та систематичного спостереження, вимірювання господарських засобів та процесів, реєстрації та класифікації даних з метою їх систематизації.

Основний науковий результат дослідження полягає у впровадженні банком альтернативного виду кредитування фізичних осіб, який є не ризиковим видом діяльності та не потребує формування під нього резерву. Також запропоновано варіант обліку для даного альтернативного виду кредитування.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	7
1.1. Економічна сутність кредитних операцій з фізичними особами.....	7
1.2. Методичні підходи щодо організації обліку кредитування фізичних осіб	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В АТ «ОЩАДБАНКУ»	31
2.1. Аналіз загального стану кредитної діяльності банків.....	31
2.2. Аналіз кредитної діяльності АТ «Ощадбанку»	38
2.3. Особливості організації обліку кредитування фізичних осіб в банку	51
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ З ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ	60
3.1. Напрями підвищення ефективності банківського кредитування	60
3.2. Вдосконалення методичних підходів до організації обліку кредитних операцій банку з фізичними особами	71
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	94
ДОДАТКИ.....	102

ВСТУП

Актуальність теми полягає в тому, що в теперішніх умовах розвитку банківської системи України кредитуванню населення приділяється особлива увага. Адже за сучасного стану економіки населення має можливість отримувати широкий асортимент пропозицій товарів, робіт, послуг, на придбання яких зазвичай поточного доходу не вистачає, а кредит – це вирішення проблеми. Тому характерною ознакою розвитку банківської системи в останні роки стало те, що банки почали досить активно працювати з фізичними особами, збільшили перелік послуг, що надаються фізичним особам.

Мета магістерської роботи полягає у дослідженні теоретичних та методичних аспектів, пов'язаних з організацією обліку операцій банку з кредитування фізичних осіб, а також розробленні практичних рекомендацій щодо шляхів їх удосконалення.

Об'єктом дослідження є технологія здійснення кредитного процесу, його організаційне та технічне забезпечення.

Предметом дослідження є: сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів обліку кредитування фізичних осіб в банку.

Для досягнення поставленої мети та завдань були використані такі методи дослідження: системний підхід, аналіз та синтез, методи хронологічного та систематичного спостереження, вимірювання господарських засобів та процесів, реєстрації та класифікації даних з метою їх систематизації.

З урахуванням поставленої мети в роботі виконані наступні завдання:

- визначена економічна сутність кредитних операцій банку з фізичними особами;
- визначені методичні підходи щодо організації обліку кредитування фізичних осіб;
- здійснено аналіз загального стану кредитної діяльності банків;

проведено аналіз кредитної діяльності АТ «Ощадбанку»;

– визначено особливості організації обліку кредитування фізичних осіб в банку

виявлено основні напрями підвищення ефективності банківського кредитування

вдосконалено методичні підходи до організації обліку кредитних операцій банку з фізичними особами

Інформаційною базою магістерської роботи є законодавчі та нормативні акти, що регламентують облік та аудит операцій банку з кредитування фізичних осіб, офіційні статистичні матеріали, методичні матеріали, дані мережі Інтернет, статті вітчизняних та зарубіжних учених з проблем бухгалтерського обліку операцій банку з кредитування фізичних осіб, фінансова звітність АТ «Ощадбанку».

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1. Економічна сутність кредитних операцій з фізичними особами

За останні роки вітчизняні банки створювали конкурентну і динамічну систему як основну складову фінансового ринку. Одночасно постала потреба реформування обліку та контролю банківських установ відповідно до концептуальних засад міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Завдяки запровадженню сучасних технологій обробки інформації та реформуванню облікової системи бухгалтерська інформація набула ознак цінного ресурсу сучасного банку, який забезпечує ефективність його діяльності та зростання прибутку на тривалий період часу. Оновлення облікової системи банку підвищує можливість співпраці вітчизняних банків із іноземними фінансово-кредитними установами та організаціями.

Проте вітчизняний банківський сектор, на відміну від банківського сектору інших країн світу, протягом останніх десятиліть супроводжують кризові явища, різні за своїм розмахом і глибиною, які виникають внаслідок нестабільної економічної і політичної ситуації в країні. Тому облікова система банків вимушена адаптуватись до конкретних економічних умов, які навіть можуть стримувати розвиток банківського сектору. Але слід акцентувати увагу на тому, що за будь-яких економічних умов основним видом діяльності банків є кредитні операції, які забезпечують дохід банку та супроводжуються високим ризиком, а заборгованість за кредитами становить понад 80 % активів банку [1, с.45]. Саме від правильності відображення кредитних операцій в обліку залежить прийняття управлінських рішень щодо формування належних умов для стабільності банку та захисту інтересів вкладників [8].

При здійсненні наукового дослідження організації обліку кредитних операцій, потрібно в першу чергу роз'яснити значення поняття «кредитні операції в банках».

Так, на думку Литвин Н. Б., кредитні операції – це вид активних операцій, пов'язаних із наданням клієнтам коштів у тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування за певних умов, а також гарантій, поручительства, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування векселів, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату відсотків та інших зборів із такої суми (відстрочення платежу)[39].

Концептуальні підходи до трактування поняття «кредитні операції банків» відображені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Визначення поняття «кредитна операція» в науковій літературі та в законодавчих документах [5]

Автор	Тлумачення
Г. І. <u>Сп'як</u> , Т. І. <u>Фаріон</u>	Кредитна операція – це активна банківська операція, пов'язана з наданням позики або зобов'язання (гарантії, поручительства, авалю), яке в разі його виконання приведе до фактичного передавання коштів на кредитній основі[71].
Л. М. <u>Кіндрацька</u>	Кредитна операція банку – це вид активних операцій, пов'язаних із наданням клієнтам коштів у тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів за настання умов, передбачених кредитною угодою[31].
О. В. <u>Васюренко</u>	Кредит – це сукупність відповідних економічних відносин між кредитором та позичальником із приводу поворотного руху вартості[7].
В.І. <u>Капран</u> , М.С. <u>Кривченко</u> , О.К. Коваленко, С.І. Омельченко [5]	Кредитні активні операції пов'язані з наданням банком позичок, здійснених відповідно до принципів строковості, цільового характеру, забезпеченості та платності кредиту (с. 15)

Автор	Тлумачення
Р.Р. <u>Коцовська</u> , В.І. <u>Ричаківська</u> , Г.П. <u>Табачук</u> , Я.В. <u>Грудзевич</u> , М.А. <u>Вознюк</u> [6]	Кредит – це економічні відносини між юридичними та фізичними особами з приводу перерозподілу вартості на засадах повернення і, як правило, з виплатою процента (с. 200)
Н.Б. <u>Литвин</u> [8]	Кредитні операції визначаються як вид активних операцій, пов'язаних з наданням клієнтам коштів у тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування за певних умов, а також надання гарантій, <u>поруцительство</u> , авалів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій РЕПО, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми (відстрочення платежу) (с. 152)
Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями № 351 від від <u>30.06.2016</u> р.	Кредитні операції – вид активних операцій, пов'язаних з наданням клієнтам коштів у тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування за певних умов, а також надання гарантій, порук, авалів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій <u>repo</u> , будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми (відстрочення платежу)[51]
Закон України «Про банки і банківську діяльність»	Кредитні операції полягають у розміщенні банками від свого імені, на власних умовах та на власний ризик залучених коштів юридичних осіб (позичальників) та громадян[16]

Автор	Тлумачення
Господарський кодекс України	Кредитна операція – це вид активних банківських операцій, пов'язаних із розміщенням залучених банком коштів шляхом їх надання в тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування за певних умов, а також надання гарантій, порук, акредитивів, акцептів, авалів, розміщення депозитів, проведення факторингових операцій, фінансового лізингу, видача кредитів у формі врахування векселів, у формі операцій <u>репо</u> , будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання щодо сплати процентів та інших зборів із такої суми (відстрочення платежу)[11].

Кредит – це відносини щодо надання ресурсів у тимчасове користування на умовах повернення із погашенням зобов'язань, які при цьому виникають. В більш широкому розумінні кредит – це форма реалізації кредитних правовідносин, коли одна особа тимчасово набуває право кредитора стосовно іншої особи незалежно від юридичних підстав його виникнення; у вузькому розумінні – це правовідносини, що виникають між банком та позичальником на підставі кредитного договору [37].

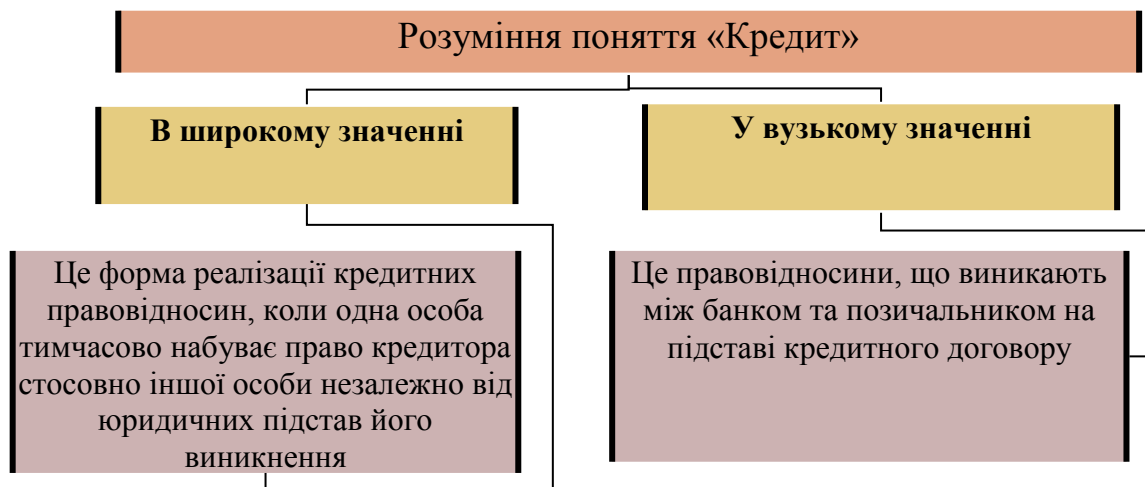

Рис. 1.1. Різні підходи до тлумачення поняття «кредит»

Найвагомішою відмінністю між позиками для придбання активів та споживчими кредитами є кінцева суть відносин. Якщо позики надаються суб'єктам з метою придбання, наприклад, акцій чи облігацій, то мета кредитних відносин між кредитором і позичальником полягає в кредитуванні кінцевого споживання. Варто відзначити, що за таких умов реалізація засади цільового використання отриманих фізичними особами кредитних ресурсів цілком залежить від волі банківських установ. Беручи до уваги сутність кредиту та характерні ознаки кредитування, можна зробити висновок, що кредитування фізичних осіб – це форма економічних відносин між позичальником та банком, яка передбачає надання населенню на умовах повернення, строковості, платності та забезпечення акумульованих в банку тимчасово вільних грошових коштів [5].

Кредитування фізичних осіб – важлива складова економіки та фінансового сектора України. Саме цей вид кредитування є стимулюючим чинником розвитку економіки. Банківське кредитування фізичних осіб на різноманітні потреби проводиться на основі певних принципів, які відображають сутність та зміст кредиту. Кредитування вітчизняними банками позичальників здійснюється відповідно до чинного законодавства України та відповідно до внутрішніх нормативних документів банку [16].

Рівень розвитку банківського кредитування фізичних осіб є ознакою ступеню досконалості фінансово-економічного механізму регулювання економічних відносин в умовах ринку. Банки виконують не лише економічну, а й важливу спеціальну місію – збільшення масштабності та прискорення обороту капіталу та грошових товарів в системі грошового обігу та задоволення потреб фізичних осіб в коштах для реалізації власних потреб підвищення добробуту, здійснюваних на партнерській основі. Як підтверджують дослідження, рівень соціально-економічного розвитку країни безпосередньо впливає на розвиток кредитування фізичних осіб. Разом з тим, найбільший вплив має динаміка таких макроекономічних показників, як валовий внутрішній продукт, доходи та витрати населення, обсяги наданих

послуг, роздрібний товарообіг, середньомісячні номінальна та реальна заробітна плата та ін.

Варто відзначити, що в українській термінології окремо не виділяється поняття «кредит для фізичної особи», а в основному його ототожнюють з поняттям «споживчий кредит», який по суті є одним з видів кредиту для фізичних осіб.

Відповідно до визначення, що дається Національним банком України споживчий кредит – це кредит, що надається споживачеві на придбання продукції для особистих потреб, які безпосередньо не пов’язані з підприємницькою діяльністю або виконанням обов’язків найманого працівника.

Тобто, споживчий кредит – це кредит, який надається фізичній особі на її власні потреби. Об’єктом кредитування може бути практично кожний предмет споживання (як товар, так і послуга). Кредитують операції з купівлі житла, побутової чи оргтехніки, автомобілів, оплати навчання, відпочинку, лікування, проведення ремонту квартир чи будинків [20]. Споживчий кредит надається тільки в національній валюті фізичним особам-резидентам України на придбання споживчих товарів тривалого користування або послуг. Такий вид кредиту повертається в розстрочку, якщо інше не передбачено умовами кредитної угоди[14].

Споживчий кредит забезпечує підвищення купівельної спроможності та життєвого рівня споживачів, а також стимулює розширення обсягів виробництва на предмети споживання та послуги.

Кредитування фізичних осіб – це вагома складова економіки та фінансового сектору України. Протягом останніх років кредитування фізичних осіб набуло значного поширення. У зв’язку з цим наразі існує досить жорстка міжбанківська конкуренція.

Споживчий кредит має багато специфічних рис, пов’язаних із особливостями сфери особистого споживання громадян (рис. 1.2).

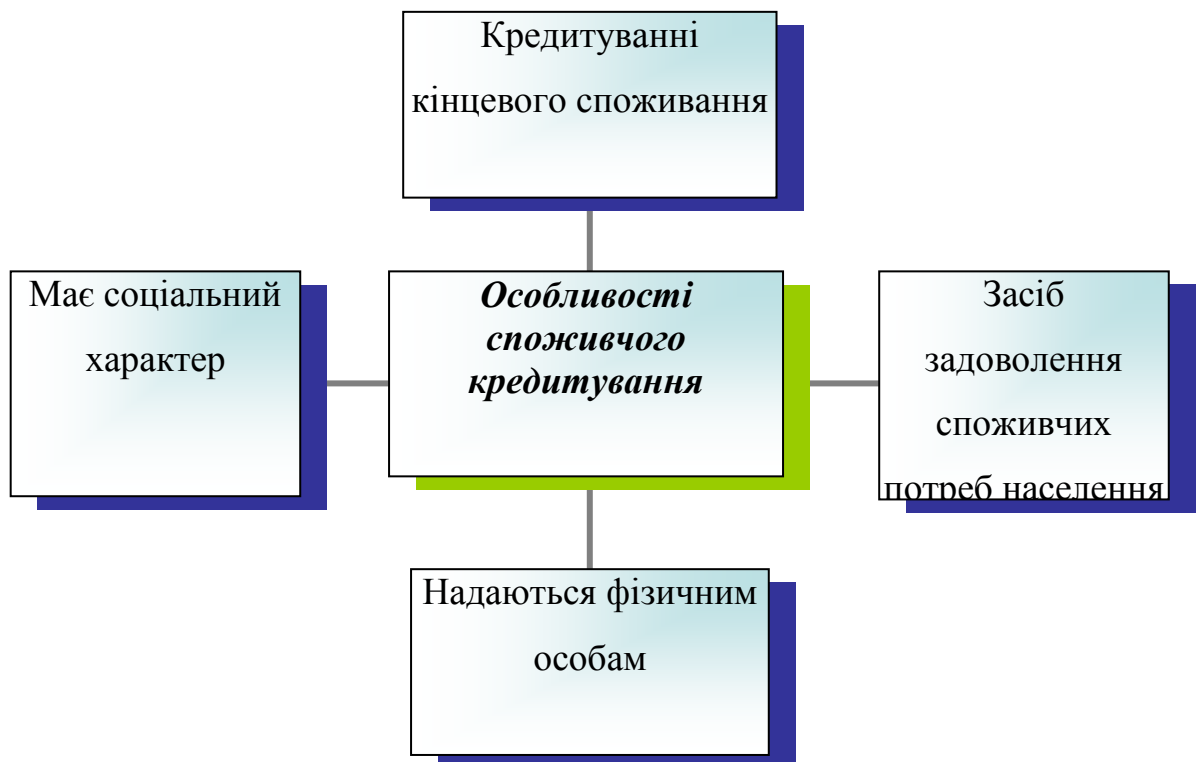

Рис. 1.2. Характеристика споживчого кредитування

По-перше, цей вид кредиту відображає відносини між кредитором і позичальником, сенс яких полягає у кредитуванні кінцевого споживання, на відміну від позик, які надають суб'єктам господарювання для виробничих цілей або для придбання активів, що породжують рух вартості (акцій, облігацій тощо).

По-друге, на відміну від інших видів кредиту, якими користуються переважно суб'єкти господарювання, споживчі кредити одержують, як правило, фізичні особи [37].

По-третє, споживчий кредит є засобом задоволення споживчих потреб населення, тобто особистих, індивідуальних потреб людей. Така позика прискорює отримання певних благ (товарів, послуг), які вони могли б мати (придбати) лише у майбутньому, накопичивши кошти, необхідні для купівлі цих товарно-матеріальних цінностей або послуг, будівництва тощо.

По-четверте, всі види споживчого кредиту мають соціальний характер, оскільки вони сприяють вирішенню суспільних проблем – підвищенню життєвого рівня населення

Особливістю споживчого кредиту є те, що основною гарантією його надання виступають сталі постійні грошові доходи даної фізичної особи — позичальника. Оскільки доходи населення є джерелом, яке спрямовується на погашення споживчого кредиту. Споживчий кредит збільшує споживання у базовому періоді, але призводить до зниження в майбутніх, оскільки доходи населення будуть направлені на погашення боргу за споживчим кредитом. Отже споживчий кредит є важелем за допомогою економіка регулює процеси споживання та нагромадження, за допомогою споживчого кредиту процес заощадження перестає бути спонтанним та стає врегульованим.

Можна виділити такі особливості кредитування фізичних осіб банківською установою[23; 3]:

Рис. 1.3. Особливості кредитування фізичних осіб в банку

- позичальник самостійно та вільно вибирає той банк, в якому б він хотів отримати кредит. Фізична особа має право одночасно кредитуватися в різних банках;

- банківський кредит надається при укладенні кредитної угоди;

- всі питання, що виникають з приводу кредитування, вирішуються на договірній основі безпосередньо між банком та клієнтом - позичальником;

- згідно з угодою кожний із суб'єктів кредитних відносин набуває певних прав, та бере на себе певні зобов'язання;

- у випадку надання позичальникові кредиту в розмірі, що перевищує 10% власного капіталу (так званий «великий кредит»), банк повідомляє про кожний такий випадок НБУ.

Суб'єктами кредитних відносин при споживчому кредитуванні є фізичні особи (позичальники), а в особі кредитора виступають банки чи інші небанківські кредитні установи. Між банком та населенням може існувати й посередник, наприклад торговельна організація, однак при цьому зміст споживчого кредиту не змінюється.

На сьогодні банки пропонують клієнтам велику кількість споживчих кредитів. Тому для більш детальної характеристики споживчого кредитування слід провести його класифікацію за рядом ознак, у тому числі за типом учасників, видами забезпечення, термінами користування, цільовим напрямком використання (об'єктами), методами погашення та обсягами кредитування.

Дослідник Лагутін В.Д. [39] виділяє товарні і грошові споживчі кредити. Товарний споживчий кредит пов'язаний із продажем товарів тривалого користування в кредит (з розстрочкою платежу). Грошовий споживчий кредит — це надання банківськими або небанківськими кредитними установами позик фізичним особам на задоволення їхніх споживчих потреб [4, с. 115].

Науковцем Тиркалом Р.І. [5] наводиться повна класифікація споживчих кредитів і особливо виділяється класифікація за характером кругообігу

коштів (разові і відновлювальні (револьверні) кредити). В групу револьверних, як правило, включають кредити, які надаються клієнтам за кредитними картками, або кредити за єдиними активно-пасивними рахунками у формі овердрафту [5].

Дослідник Лагутін В.Д. [39] додає, що в силу специфіки сфери кінцевого споживання виникає необхідність входження у відносини споживчого кредитування такого суб'єкта як торговельні організації, що здійснюють посередницьку діяльність з купівлі-продажу товарів і надання послуг. Споживчий кредит є формою допомоги торговельним закладам у збуті (продажу) товарів. При цьому кожна торговельна організація має знайти оптимальне поєднання прямого продажу товарів за гроші (готівкою чи безготівково) і продажу в розстрочку [4, с.115]. Аналіз останніх тенденцій у споживчому кредитуванні показав, що споживче кредитування з боку торговельних організацій також активно розвивається поряд із банківським кредитом.

Залежно від цільового призначення споживчі кредити поділяють на:

- інвестиційні (кредити на кооперативне житлове будівництво, придбання, реконструкцію, капітальний ремонт індивідуальних житлових будинків, садових будиночків, благоустрій садових ділянок, дач). Розмір кредиту на будівництво, купівлю і ремонт житлових будинків, садових будинків, дачних та інших будівель визначається в межах вартості майна, майнових прав, які можуть бути передані банкові в забезпечення фізичною особою, та сумою її поточних доходів, за винятком обов'язкових платежів;
- для купівлі товарів та сплати послуг (група об'єднує кредити для придбання окремих споживчих товарів або сплати послуг розстрочку платежів за товари довгострокового користування, прокат деяких предметів споживання);
- на розвиток підсобного господарства (позики на купівлю сільськогосподарської техніки, транспортних засобів, купівлю посадкового матеріалу, фруктових дерев, добрив);

– цільові кредити окремим соціальним групам. Ці позики використовуються, як правило, в рамках загальнодержавних програм соціального захисту найуразливіших верств населення. Вони надаються на пільгових умовах: під низьку відсоткову ставку за спрощених умов оформлення;

- на нецільові споживчі потреби;
- чекові;
- банківські кредитні картки [47].

Новим напрямком у споживчому кредиті є надання чекового кредиту та банківської кредитної картки. Надання чекового кредиту пов'язано з наявністю рахунку, в якості якого може виступати звичайний поточний рахунок у банку. Між кредитором та позичальником передбачається обумовлене завчасно автоматичне надання кредиту в момент вичерпання залишку коштів на рахунку клієнта. Такі позики можуть погашатися або в процесі надходження на рахунок грошових коштів (вкладів) або спеціальними внесками позичальника. Можуть використовуватися картки гарантування чеків для ідентифікації клієнта.

Інший вид чекового кредиту базується на застосуванні спеціального чекового рахунку та спеціальних банківських чеків. Ці чеки можуть мати особливу форму та код, що забезпечує ідентифікацію при їх обробці в банку. Вкладник отримує позику, як тільки чек надходить у банк для проведення за рахунком. Позичальник виписує чек проти суми виділеного йому чекового кредиту. Чекове кредитування пов'язане з великими витратами і для банку, і для споживача й легко піддається контролю. Чековий кредит надається тільки після звернення позичальника в банк, який повинен оцінити кредитоспроможність заявника.

Особливо швидкими темпами розвиваються банківські продукти з використанням новітніх технологій, наприклад, таких, як кредитні картки. Кредитна картка — це іменний грошовий платіжно-розрахунковий

банківський документ, який використовують для надання споживчого кредиту.

За суб'єктах кредитної угоди (за типом кредитора і позичальника) розрізняють:

- банківські споживчі позички;
- позички, надані населенню торгівельними організаціями;
- споживчі позички фінансово-кредитних установ небанківського типу (ломбарди, пункти прокату, каси взаємодопомоги, кредитні кооперативи, будівельні товариства, пенсійні фонди);
- особисті чи приватні споживчі позички, надані приватними особами;
- споживчі позички, надані фізичним особам безпосередньо на підприємствах і в організаціях, у яких вони працюють.

За рівнем забезпечення споживчі позики поділяють:

- незабезпечені (бланкові);
- забезпечені (заставою, гарантіями, поручительствами, страхуванням).

Відповідно до напрямку використання споживчі позички можна розділити на такі групи:

- кредити на невідкладні потреби;
- кредити на будівництво і придбання житла;
- кредити на придбання товарів тривалого користування;
- кредити на капітальний ремонт індивідуальних житлових будинків, їхню газифікацію і приєднання до мереж водопостачання та каналізації;
- кредити на будівництво надвірних будівель для худоби і малої механізації для виконання робіт в особистому підсобному;
- кредити на початковий внесок або житлово-будівельний кооператив.

За формою погашення розрізняють споживчі кредити з разовим погашенням і споживчі кредити з розстрочкою платежу:

Кредит з разовим погашенням. Сюди відносяться поточні рахунки, що відкриваються покупцем на строк 1-1,5 місяця в універмагах і інших підприємствах роздрібною торгівлі; у межах наданих кредитів вони купують товари й, після закінчення встановленого строку, одноразово погашають свою заборгованість. Споживчий кредит з разовим погашенням включає також кредити у вигляді відстрочення платежу (за послуги комунальних підприємств, лікарів і медичних установ).

Кредит з розстрочкою платежу, які складають основна частину споживчого кредиту[47].

За термінами кредитування споживчі позички умовно поділяють на:

- короткострокові (терміном від 1 дня до 1 року);
- довгострокові (терміном понад 1 рік).

Згідно способу сплати відсотків позички класифікують на такі види:

- позики з утриманням відсотків у момент її надання;
- позики зі сплатою відсотків у момент погашення кредиту;
- позики зі сплатою відсотків рівними внесками протягом усього терміну користування (щокварталу, один раз у півріччя або за спеціально визначеним графіком).

За характером кругообігу коштів позики поділяють на разові і поновлювані (револьверні).

У групу револьверних кредитів, як правило, включають кредити, надані клієнтам за кредитними картками або кредити по єдиних активно-пасивних рахунках у формі овердрафта. Кредитні лінії за рахунками до запитання приватних осіб менш поширені у світовій банківській практиці, але використовуються аналогічно кредитам за кредитними картами [37].

Новий погляд на класифікацію споживчих кредитів наведено у роботі [15], в якій узагальнено існуючі підходи до класифікації споживчих кредитів (табл. 1.2).

Класифікація споживчих кредитів

Ознака класифікації	Різнovid кредиту
За типом кредитора	Банківський кредит Кредит небанківських кредитних установ Державний кредит Приватний кредит (кредити від підприємств і фізичних осіб)
За типом позичальника як суб'єкта правових відносин	Кредит фізичній особі Кредит фізичній особі-підприємцю
За цільовим призначенням (характер потреб)	Споживчий кредит (на поточне споживання, в тому числі «карткові кредити», товари тривалого користування тощо) Інвестиційний кредит (на інвестиційні потреби, в тому числі, кредит на купівлю і будівництво житла (іншої нерухомості))
За сферою спрямування коштів	У сферу споживання У сферу виробництва і торгівлі
За характером забезпечення	Особистий кредит (під забезпечення довіри до особи) Заставний кредит (під заставу), у тому числі іпотечний

В цілому представлена вище класифікація відображає різноманіття споживчих позик, але не вичерпує всіх можливих критеріїв класифікації, тому її можна продовжити в залежності від ряду інших ознак.

Споживчі витрати, з одного боку, дозволяють задовольнити потреби населення споживчого характеру, з іншого боку, лежать в основі формування платоспроможного попиту населення, що є важливим чинником росту ВВП.

Основними видами банківського кредитування фізичних осіб є (рис.1.4):

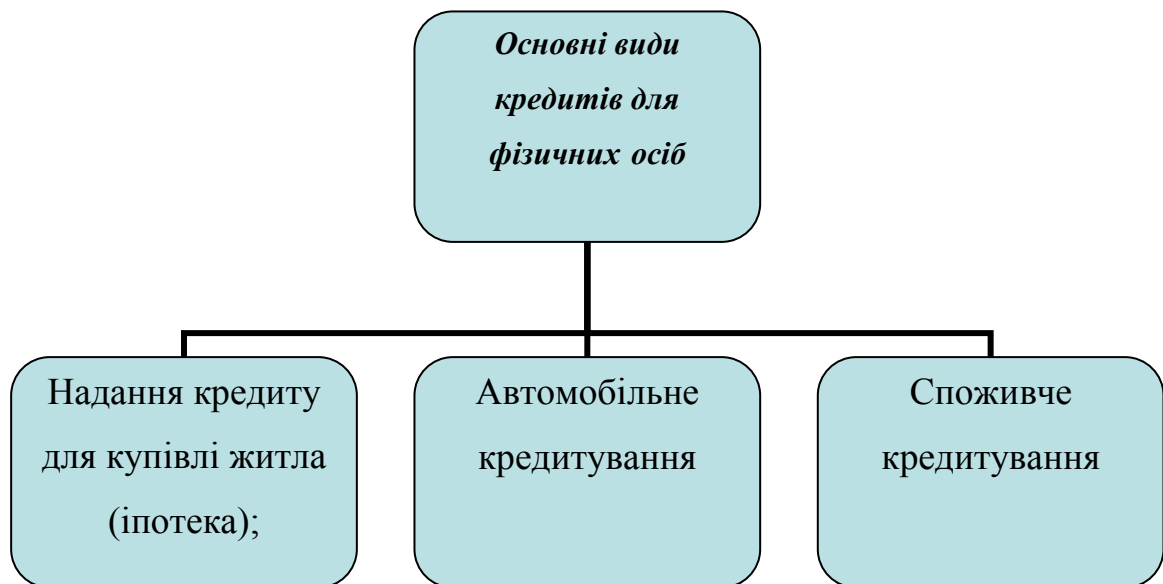

Рис. 1.4. Види кредитів що надають банки фізичним особам

- надання кредиту для купівлі житла (іпотека);
- для покупки транспортних засобів (автомобільне кредитування);
- на покупку товарів тривалого користування (споживче кредитування).

На сьогоднішній день найбільш розповсюдженим видом кредитування фізичних осіб є споживче кредитування. Воно в своїй сутності має певну ризиковість появи безнадійних кредитів та великої кількості позичальників, що ускладнює процес управління цим видом кредитів.

Сучасна ситуація на ринку кредитування фізичних осіб характеризується значним перерозподілом у банківському секторі, посиленням процесу жорсткої конкуренції за клієнтів, посиленням контролю з боку НБУ, зміною стратегій банків у просуванні на фінансовому ринку та підвищенні прибутковості діяльності. Тому кредитування фізичних осіб може успішно розвиватись лише за умови законодавчого збалансування інтересів усіх його суб'єктів – позичальника та банку.

До чинників, які стримують розвиток кредитування фізичних осіб в Україні можна віднести зменшення довіри до банків, зниження платоспроможного попиту населення, високу відсоткову ставку, що збільшує вартість кредиту для позичальника, зростання інфляційних та девальваційних

очікувань, відсутність дієвих правових механізмів захисту прав позичальника[3].

Досить часто, говорячи про проблеми кредитування в Україні, вказують на недосконалість правової бази кредитування. Правовідносини у сфері кредитування регулюються нормами Цивільного кодексу України, Законів України «Про Національний банк України»[18], «Про банки і банківську діяльність»[16], «Про іпотеку», «Про іпотечне кредитування»[21], «Про споживче кредитування»[20]. Але у розвинутих країнах світу, вже як правило, діє спеціальний Закон про споживчий кредит, який забезпечує розвиток споживчої сфери.

1.2. Методичні підходи щодо організації обліку кредитування фізичних осіб

Бухгалтерський облік кредитних операцій ґрунтується на принципах, загальноприйнятих у міжнародній практиці, зокрема: безперервної діяльності установи банку, стабільності правил бухгалтерського обліку, обережності, поділу звітних періодів, превалювання змісту над формою, оцінки активів та зобов'язань, окремого відображення активів та пасивів [24].

В міжнародній практиці операції з кредитування фізичних осіб в обліку відображаються відповідно до вимог міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Згідно з МСБО 39, під час первісного визнання фінансового активу слід оцінювати його за справедливою вартістю плюс витрати на операцію, які прямо відносяться до придбання або випуску фінансового активу[41]. МСФЗ 9 передбачає три категорії фінансових активів залежно від намірів та політики управління активами: (рис. 1.5)

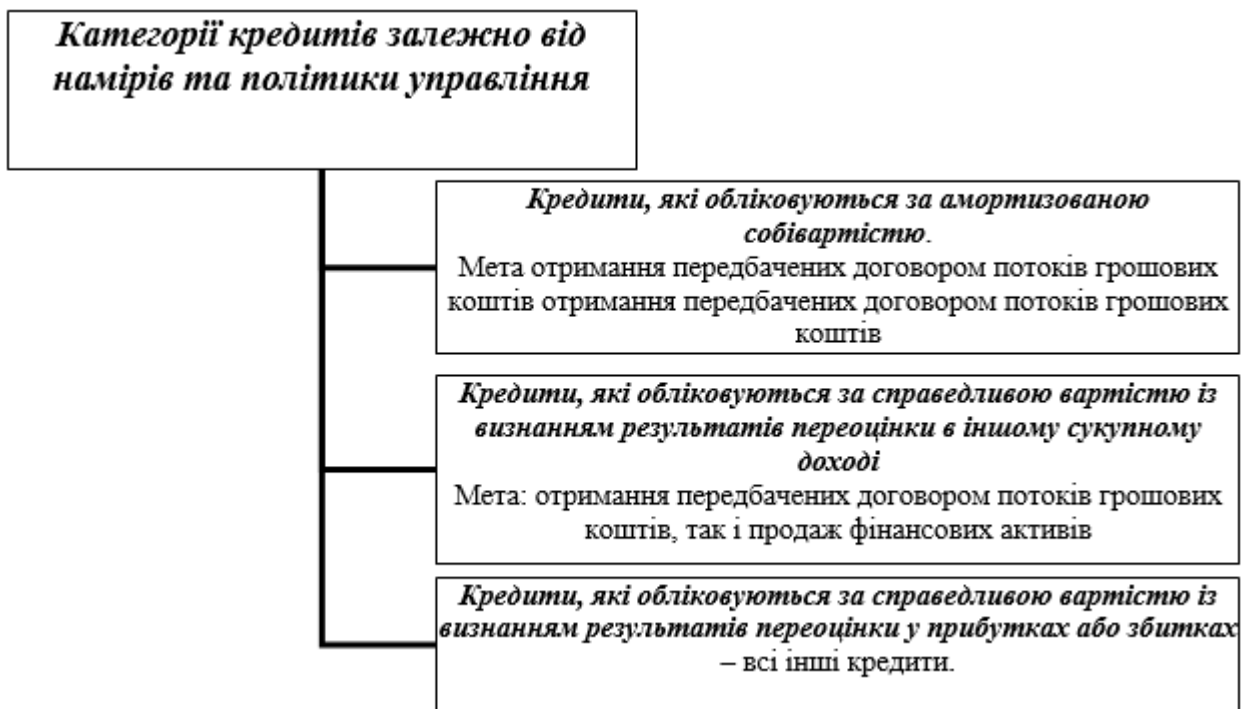

Рис. 1.5. Категорії кредитів залежно від намірів та політики управління

1) фінансові активи, що оцінюються за амортизованою собівартістю, якщо метою утримання такого активу є отримання передбачених договором потоків грошових коштів (виключно основної суми та нарахованих процентів);

2) фінансові активи, котрі оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки у іншому сукупному доході (капіталі), якщо актив утримується у рамках бізнес-моделі, яка передбачає як отримання передбачених договором потоків грошових коштів, так і продаж фінансових активів;

3) фінансові активи, що оцінюються за справедливою вартістю з визнанням переоцінки у складі прибутку/збитку – всі інші активи[42].

МСФЗ 9 змінює підходи до формування резервів під знецінення фінансових активів. Тобто, модель «понесених збитків», яка використовується в МСБО 39, замінюється на модель «очікуваних збитків». Основний принцип моделі «очікуваних збитків» полягає в відображенні загальної картини погіршення або покращення кредитної якості фінансових

інструментів. Сума очікуваних кредитних збитків, яка визнається у вигляді оціночного резерву, залежить від ступеня погіршення кредитної якості після первісного визнання кредиту.

При здійсненні кредитної операції кожний структурний підрозділ банку подає документи, котрі стосуються сфери його діяльності, за графіком документообігу для відображення в обліку за відповідними рахунками[35].

Кредитні операції відображають за відповідними рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затвердженого постановою № 89 від 11.09.2017 року Правління Національного банку України [25], залежно від категорії контрагентів, виду кредиту та строків їх використання. Класифікація рахунків у балансі для обліку кредитних операцій представлена на рис. 1.6.

Для здійснення бухгалтерського обліку операцій кредитування за балансовими рахунками, визначеними Планом рахунків бухгалтерського обліку для банків [25], відкриваються особові рахунки позичальників. Відкриття аналітичних рахунків та введення до бази даних параметрів аналітичних рахунків та параметрів договорів здійснюється на підставі кредитних угод та договорів застави (гарантій, порук тощо), доповнень до них або розпоряджень відповідних підрозділів фронт-офісу (залежно від організації операційної роботи в установі банку).

Рис. 1.6. Структура рахунків у балансі для обліку кредитних операцій

Бухгалтерський облік кредитних операцій ведеться відповідно до Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України» (Постанова Правління НБУ № 14 від 21.02. 2018 р.)[24]. Відповідно до вказаної Інструкції надані /отримані кредити оцінюються під час первинного визнання за справедливою вартістю, включаючи витрати на операцію, та відображаються в бухгалтерському обліку відповідно як актив/зобов'язання, які не підлягають взаємозаліку.

Облік кредитних операцій можна розглянути відповідно до такої послідовності (рис. 1.7):

Рис. 1.7. Послідовність обліку кредитних операцій

- відображення в бухгалтерському обліку кредитних операцій на дату укладення кредитної угоди (дату операції);
- бухгалтерський облік наданих кредитів;
- погашення заборгованості за наданими кредитами.

Операції з кредитування фізичних осіб відображаються за відповідними рахунками плану рахунків бухгалтерського обліку банків України[25] залежно від виду кредиту та строків використання.

Етапи документообігу під час здійснення кредитної операції включають:

- ✓ перевірку змісту та правильності оформлення первинних документів, що надійшли;
- ✓ визначення можливості виконання операції, перевірку або оформлення бухгалтерського запису в документах;
- ✓ передавання документів для автоматизованої обробки;
- ✓ використання документів для перевірки правильності відображення операцій за рахунком та їх збереження[35].

У процесі супроводження кредиту формується кредитна справа за кожним позичальником або кредитна історія. На рис. 1.8 показана послідовність відображення кредитних операцій в системі банку.

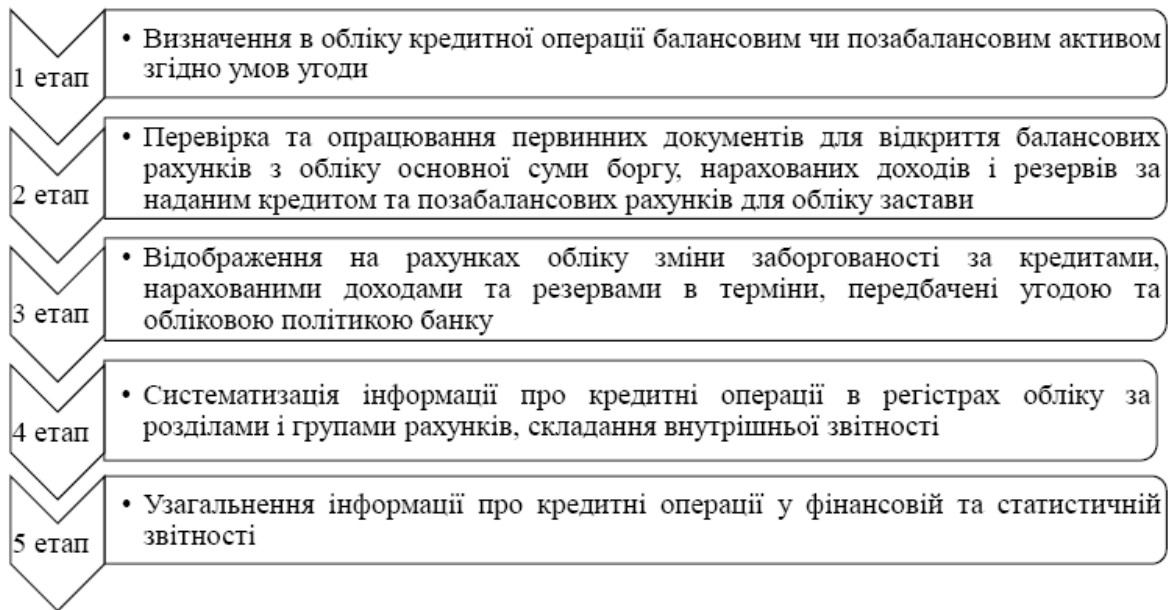

Рис. 1.8. Етапи організації обліку кредитних операцій з фізичними особами

Кредитна справа за кожним позичальником в обов'язковому порядку має містити наступні дані:

- ✓ особові дані клієнта (його ім'я, паспортні дані, місце проживання, ідентифікаційний код);
- ✓ номер поточного та позичкового рахунків;
- ✓ письмове клопотання (заяву) про надання кредиту та техніко-економічне обґрунтування потреби в кредиті;
- ✓ кредитну угоду;
- ✓ угоду про заставу (забезпечення);
- ✓ дату видачі та погашення кредиту;
- ✓ початкову суму кредиту в гривнях або гривневою еквіваленті та код валюти (у разі видачі кредиту в іноземній валюті);
- ✓ процентну ставку;
- ✓ дані про доходи позичальника;
- ✓ інформацію про стан погашення заборгованості із зазначенням дат та сум;

✓ суму забезпечення, що береться до розрахунку резерву [23].

Усі первинні документи, які пов'язані з листуванням з позичальником, зберігаються в кредитній справі, а всі бухгалтерські документи формуються та за кожний робочий день підшиваються в окремі папки відповідно до встановленого порядку формування та зберігання первинних документів, облікових реєстрів та звітів.

Для обліку кредитів наданих фізичним особам використовують рахунки 2 класу. На позабалансових рахунках також обліковують операції, які пов'язані з кредитуванням клієнтів: отримана застава, не сплачені в строк доходи та заборгованість, списана у збиток.

Групи рахунків, що відображають надані фізичним особам кредити (рис. 1.9)[25]: на поточні потреби – група 220; фінансовий лізинг (оренда) – група 221; за врахованими вексями – група 222; іпотечні кредити – група 223.

Рис. 1.9. Групи рахунків для обліку кредитних операцій банку з фізичними особами

Кредит наданий фізичній особі відображається в обліку з того часу, коли банк узяв на себе безвідкличне зобов'язання з кредитування клієнта. Якщо дата операції (укладання угоди) та дата перерахування коштів клієнту (видача кредиту) не збігаються, тобто виникає розрив між цими двома

операціями, банк відображає факт виникнення зобов'язання поза балансом, дебетуючи рахунок «Рахунки для обліку наданих зобов'язань з кредитування» та кредитуючи контр-рахунок – на суму зобов'язань за цією угодою. Зобов'язання з кредитування за позабалансовими рахунками можна не відображати, якщо на дату операції (у день виникнення в банку зобов'язання з кредитування) кредит надається в повній сумі. Списання відповідної суми зобов'язання з позабалансових рахунків відображається шляхом дебетування контр-рахунка та кредитування рахунка «Рахунки для обліку наданих зобов'язань з кредитування»[31].

Банки зобов'язані зберігати протоколи засідань кредитних комітетів, інформацію про здійснення кредитної операції, класифікацію кредитного портфеля та формування резервів не менше п'яти років з часу закінчення дії кредитної угоди. Усі документи бухгалтерського обліку за попередні місяці до здавання їх в архів установи банку зберігаються в поточному архіві бухгалтерії.

Для організації процесу кредитування банком розробляються внутрішні нормативно-методичні документи, зокрема «Положення про кредитування», «Положення про проведення оцінки фінансового стану позичальника», «Рекомендації щодо оцінки кредитного ризику», «Положення про порядок визнання та списання безнадійної заборгованості за кредитами», «Рекомендації щодо оцінки нерухомого та рухомого майна» та ін.[36].

Система бухгалтерського обліку в банку ґрунтується на єдиних принципах та методах, визначених його обліковою політикою. Детальна інформація про кожну кредитну операцію та контрагента банку фіксується банком на рівні відкритих аналітичних рахунків.

Бухгалтерський облік кредитних операцій здійснюється відповідно до нормативно-правових актів НБУ, основних вимог міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та внутрішніх положень банку[35].

Надані/отримані кредити під час первісного визнання банк оцінює за справедливою вартістю з урахуванням витрат на операцію. На дату балансу

кредити оцінюються за амортизованою собівартістю з використанням ефективної ставки відсотка під час здійснення амортизації дисконту та нарахування процентів. Якщо балансова вартість наданих кредитів перевищує оцінену суму очікуваного відшкодування, визнається зменшення їх корисності. Зменшення корисності в бухгалтерському обліку відображається шляхом формування спеціальних резервів за рахунок витрат банку [24].

Таким чином, проаналізувавши наведену інформацію, можна стверджувати, що облік кредитів наданих фізичним особам здійснюється відповідно до вимог міжнародних стандартів та нормативних актів НБУ. А також розглянувши основні аспекти обліку операцій з кредитування фізичних осіб бачимо, що синтетичний облік операцій з кредитування фізичних осіб здійснюється за рахунками 2 класу Плану рахунків бухгалтерського обліку для банків України, за відповідними групами. Аналітичний облік даного виду операцій ведеться за видами кредитів, що надані фізичним особам, а також за строками їх погашення.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В АТ «ОЩАДБАНКУ»

2.1. Аналіз загального стану кредитної діяльності банків

Кредитна активність банківських установ протягом 2017 року зросла. Згідно з даними НБУ, станом на 01.01.2018 р. середня відсоткова ставка за кредитами в національній валюті відповідала 16,7% (17,7% станом на 01.01.2017 р.). Для кредитів в іноземній валюті показник відповідав 6,4% (8,2% станом на 01.01.2017 р.). Зменшенню середньої відсоткової ставки по кредитам сприяло пом'якшення Національним банком монетарної політики у квітні-вересні 2017 року.

Протягом 2017 року НБУ 4 рази змінював облікову ставку. Зниження облікової ставки НБУ супроводжувалося також поступовим зниженням вартості кредитного ресурсу на внутрішньому ринку. Як наслідок, спостерігалася тенденція до поступового відродження кредитування. З кінця 2017 року, НБУ взяв курс на підвищення облікової ставки й проведення більш жорсткої монетарної політики. Підвищення облікової ставки сприяє збільшенню привабливості національної валюти для банків.

За 2017 рік обсяг кредитів наданих як фізичним, так і юридичним особам збільшився у порівнянні з попереднім роком. Так, станом на 01.01.2018 р. кредити фізичним особам відповідали сукупно 170,94 млрд. грн., для юридичних осіб цей показник складав 870,30 млрд. грн. (проти 157,39 млрд. грн. і 847,09 млрд. грн. на початок року відповідно). Обсяг кредитів, наданих фізичним особам, зріс на 8,6%, юридичним особам – на 2,7% у порівнянні з початком року.

Клієнтський кредитний портфель в розрізі позичальників та рівень доларизації кредитів представлено на рис. 2.1.

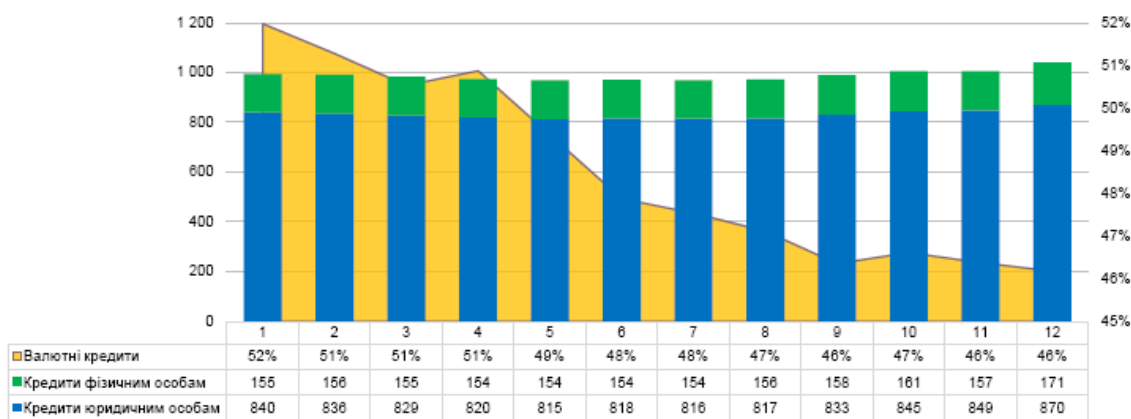

Рис. 2.1. Клієнтський кредитний портфель в розрізі позичальників та рівень доларизації кредитів, млрд. грн., % [1]

Роздрібний клієнтський кредитний портфель протягом 2017 року зріс на 6,6% та склав 174,18 млн. грн. Значний вплив на динаміку показника мала тенденція до зниження вартості кредитного ресурсу (з початку року середня ставка за кредитами домогосподарств в національній валюті скоротилася з 30,5% до 27,0% на 01.01.2018 р.).

Основною складовою роздрібного клієнтського кредитного портфелю є споживчі кредити, переважно в національній валюті (в т.ч. «кешові» кредити). Обсяг іпотечних кредитів, наданих фізичним особам, станом на 01.01.2018 р. відповідав 22,16% роздрібного кредитного портфелю. В цілому, невисокі темпи розвитку іпотечного кредитування обумовлені доволі низькими темпами відновлення будівельної галузі, обмеженістю та високою вартістю довгострокового ресурсу, а також невисоким платоспроможним попитом населення на довгострокове кредитування.

Близько 55,6% клієнтського портфелю в регіональному розрізі розміщено в північному регіоні країни (Київська обл. та Київ, а також Житомирська, Сумська та Чернігівська області) – рис. 2.2 .|

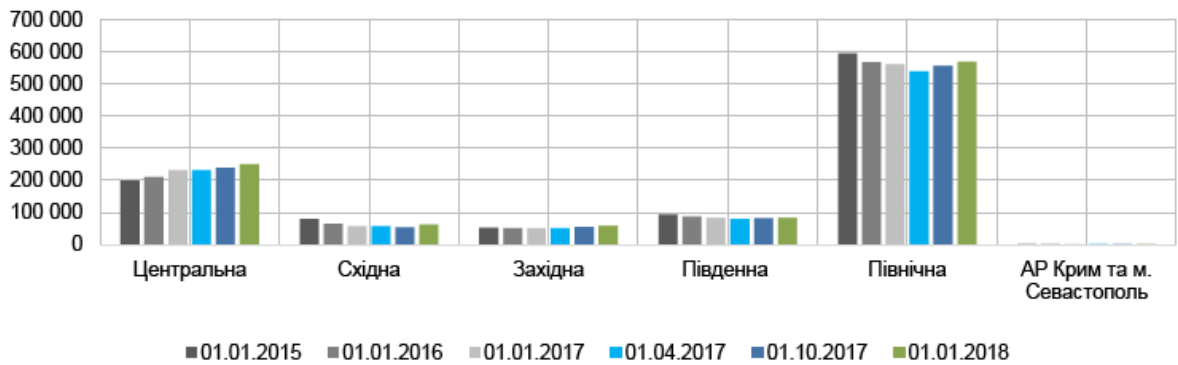

Рис. 2.2. Клієнтський кредитний портфель в регіональному розрізі, млрд. грн. [1]

Не дивлячись на позитивні зрушення, банківське кредитування у 2018 році залишається не інтенсивним, єдиною динамічною складовою залишається надання позик населенню на споживчі цілі (+39% р/р за чистими гривневими кредитами). Чисті кредити населенню продовжували динамічно зростати (+22.2% за фіксованим курсом, зокрема гривневі +39% р/р), але скорочення корпоративних кредитів (-0.4% у гривні р/р та -0.3% у іноземній валюті в доларовому еквіваленті) суттєво гальмувало відновлення кредитування.

Співвідношення кредитів фізичним особам до ВВП за рік майже не змінилося (5.7% до ВВП за валовими та 3.1% – за чистими кредитами) і залишається дуже низьким порівняно з країнами-сусідами. Валові кредити корпораціям продовжували скорочуватися – до 28.7% ВВП.

Після кризи 2008 року банки фокусувалися переважно на кредитуванні корпорацій, в результаті чого частка кредитів фізичним особам у валовому кредитному портфелі скоротилася з 36,4% у 2008 році до 15,7% в 2016 року. Розгортання споживчого кредитування у 2017 році розвернуло цей тренд, особливо помітно за чистими кредитами. У квітні 2018 року частка валових та чистих кредитів фізичних осіб становила вже 16,6% та 17,7% відповідно (рис. 2.4).

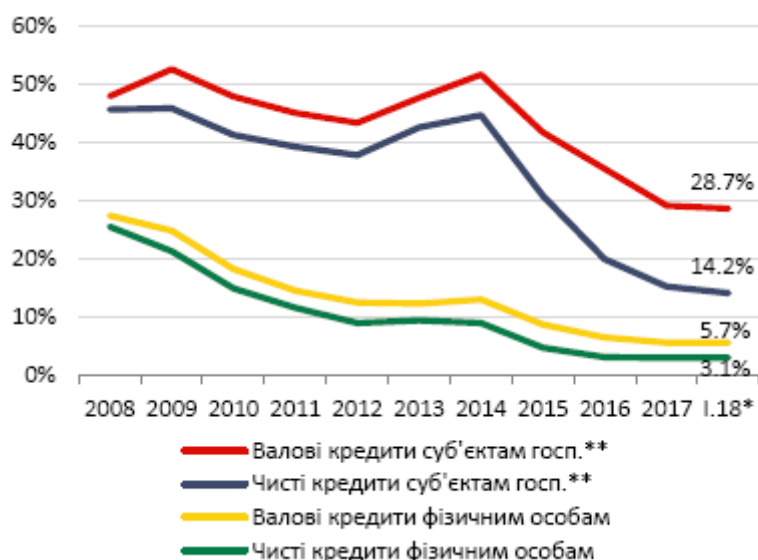

Рис. 2.3. Співвідношення кредитування фізичних осіб до ВВП [24]

Кредитний портфель фізичних осіб протягом 2018 року продовжував стрімко зростати. Чисті гривневі кредити населенню зросли на 39% р/р станом на кінець квітня 2018 року. Уповільнення темпів на початку року через статистичні ефекти не змінило загальної тенденції. Проте через погашення та списання попередніх валютних кредитів приріст портфелю фізичних осіб (із урахуванням валютних) в цілому був значно менший. Майже усі валютні кредити залишаються непрацюючими – ситуація не зміниться до законодавчого врегулювання проблеми валютної іпотеки та знання мораторію на стягнення забезпечення за такими кредитами.

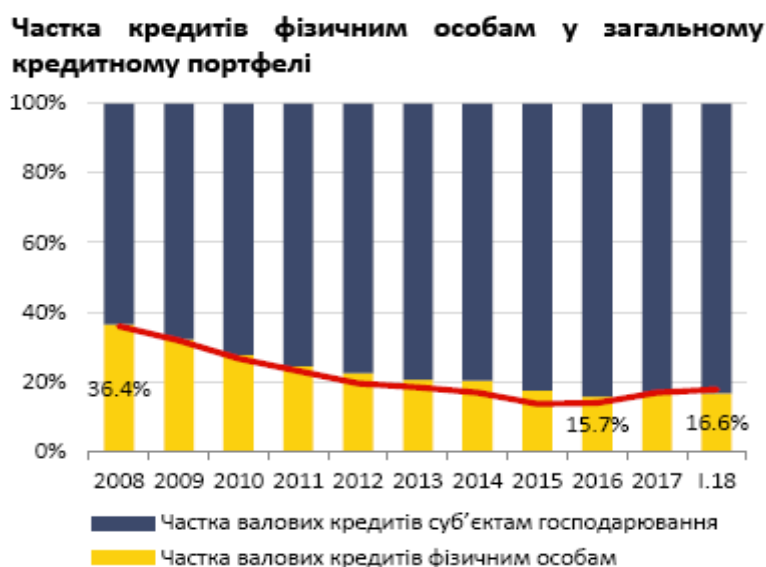
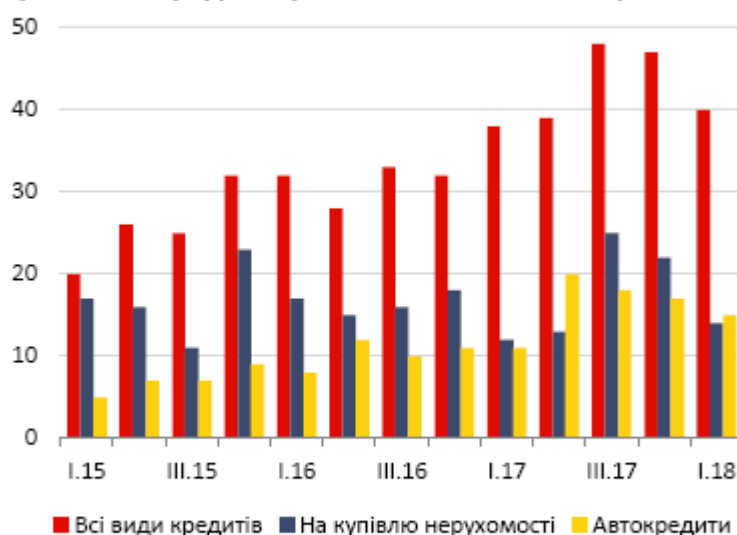

Рис. 2.4. Динаміка частки валових кредитів фізичним особам у 2008-2018 рр.[24]

Наприкінці 2017 року та у I кварталі 2018 року всі банки, які мали можливість, вийшли на ринок споживчого кредитування – близько половини банків у I кварталі продовжували нарощувати кредити населенню (рис. 2.5). Концентрація кредитів фізичним особам була досить високою – на 5 банків припадало 65% загального портфелю сектору. Найвища концентрація – у сегменті автокредитування – 5 банків займали 80% ринку. Зі збільшенням кількості фінансових установ, що почали кредитувати купівлю нерухомості, концентрація таких кредитів скорочується.

Кількість банків*, що збільшили портфель валових гривневих кредитів фізичним особам за квартал**

* З 82 банків, платоспроможних на 01.04.18.

** Без нарахованих відсотків.

Рис. 2.5. Банки – учасники ринку кредитування фізичних осіб [24]

Найвищими темпами зростають кредити на побутову техніку (більш ніж на 130% р/р), де домінує Приватбанк та приватні банки (рис. 2.6). Втім, поділ на види кредитів досить умовний, оскільки беззаставні кредити (карткові, готівкою, розстрочки тощо) використовуються на різноманітні цілі, які неможливо точно встановити. В цілому невеликі споживчі кредити (за виключенням іпотеки та автокредитування) зросли на 50,4% р/р.

З огляду на високу швидкість обертання, частка нових кредитів на поточні потреби (включно із картковим каналом) у нових видачах залишається домінуючою – 98%.

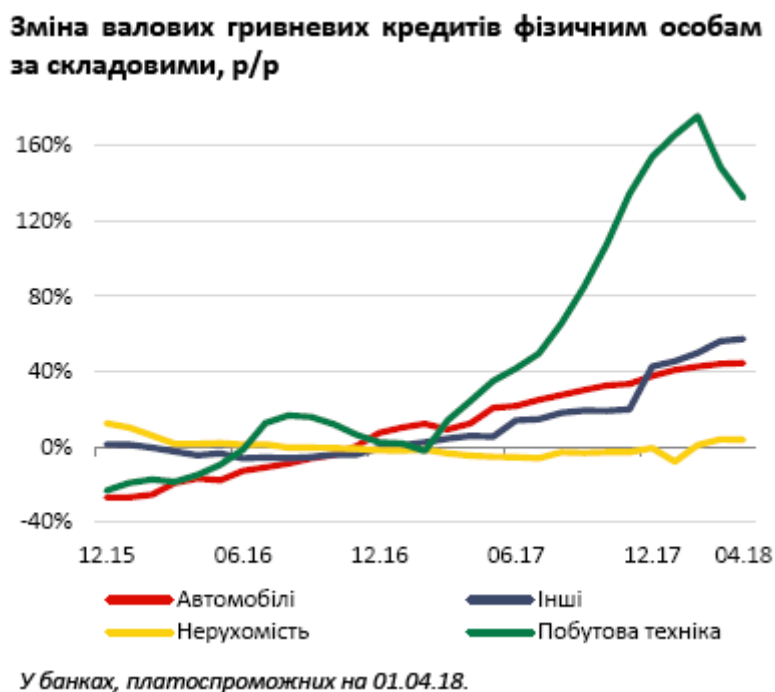
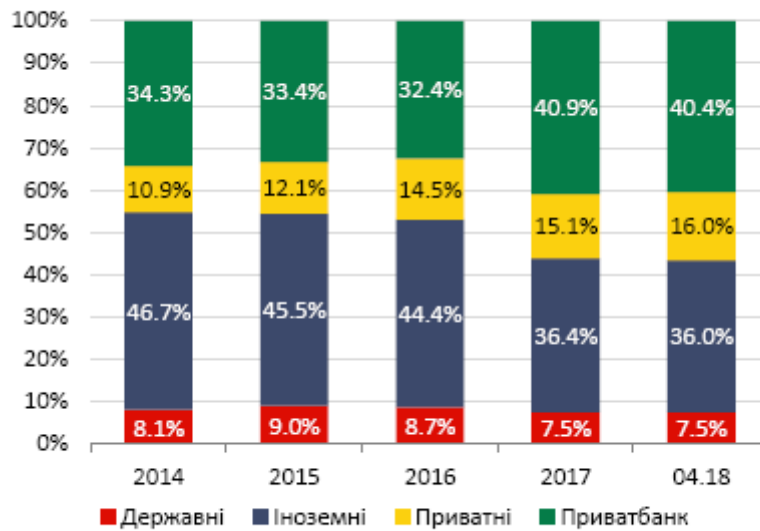

Рис. 2.6. Динаміка кредитування фізичних осіб за складовими [24]

У гривневому кредитуванні фізичних осіб найвищі частки у Приватбанку та іноземних банках (рис. 2.7), у активах яких кредити населенню займають вагомую частку.

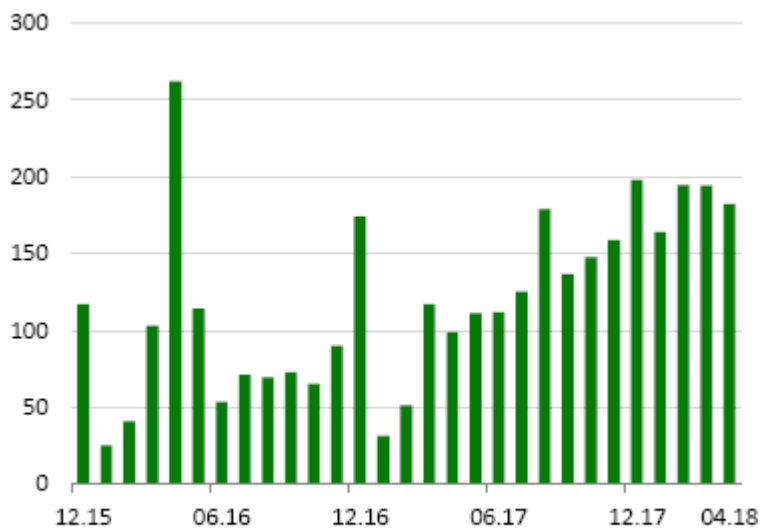
Складові валових гривневих кредитів фізичним особам станом у розрізі груп банків

У банках, платоспроможних на звітну дату.

Рис. 2.7. Розподіл кредитів фізичним особам за групами банків [24]

Річні темпи приросту гривневого іпотечного кредитування на початку поточного року стали додатними вперше від початку кризи. Обсяги нових іпотечних кредитів все ще залишаються на мінімальному рівні, проте видача нових позик стала більш стабільною. Зросла і кількість банків, які нарощувала іпотечне кредитування (рис. 2.8).

У банках, платоспроможних на звітну дату

Рис. 2.8. Темпи зростання іпотечного кредитування фізичних осіб [24]

На думку НБУ на сьогодні споживче кредитування не створює ризиків для системи загалом, тому найближчим часом НБУ не буде впроваджувати жодних обмежень. Тим не менше, НБУ вбачає, що окремі банки недостатньо консервативно оцінюють ризики за кредитами фізичним особам та формують під них резерви. З такими банками будуть проводитися консультації та перевірка коректності оцінки кредитних ризиків.

2.2. Аналіз кредитної діяльності АТ «Ощадбанку»

АТ «Ощадбанк» на сьогоднішній день є одним з найбільших фінансових інститутів української держави, що має широко розгалужену мережу установ. Це єдиний в Україні банк, що має закріплену законом державну гарантію повного збереження грошових коштів та інших цінностей громадян, довірених банку. Засновником АТ «Ощадбанк» являється Публічне акціонерне товариство (ПАТ) «Державний ощадний банк України», яке є державним банком. Засновником АТ «Ощадбанк» є держава в особі Кабміну України. Банк утворений відповідно до розпорядження президента України №106, постанови Кабінету міністрів України №876 шляхом перетворення Державного спеціалізованого комерційного ощадного банку України. Банк є правонаступником Державного спеціалізованого комерційного ощадного банку України.

Організаційно-правова форма відповідно до внесених змін до п. 4 Статуту АТ «Ощадбанк» – публічне акціонерне товариство (ПАТ). АТ «Ощадбанк» є державним банком, в якому 100% статутного капіталу належать державі. Структура банку, відповідно до затвердженого статуту, будується за принципом централізації з вертикальним підпорядкуванням. Схема організації структури управління АТ «Ощадбанк» наведена на рис. 2.9.

Банк у своїй діяльності керується Конституцією України та законами України: «Про банки та банківську діяльність»[16], «Про Національний банк України»[18], іншими законами України, нормативно-правовими актами НБУ та Статутом АТ «Ощадбанк»[72].

На підставі банківської ліцензії № 148, виданої Національним банком, АТ «Ощадбанк» має право здійснювати банківські операції, визначені законом України «Про банки та банківську діяльність»[16].

Відповідно до цих документів бухгалтерський облік та фінансова звітність у банку ґрунтується на таких принципах: принцип безперервності, обачності, послідовності, відповідності доходів та витрат, автономності, превалювання сутності над формою, повного висвітлення, історично (фактичної) собівартості та періодичності.

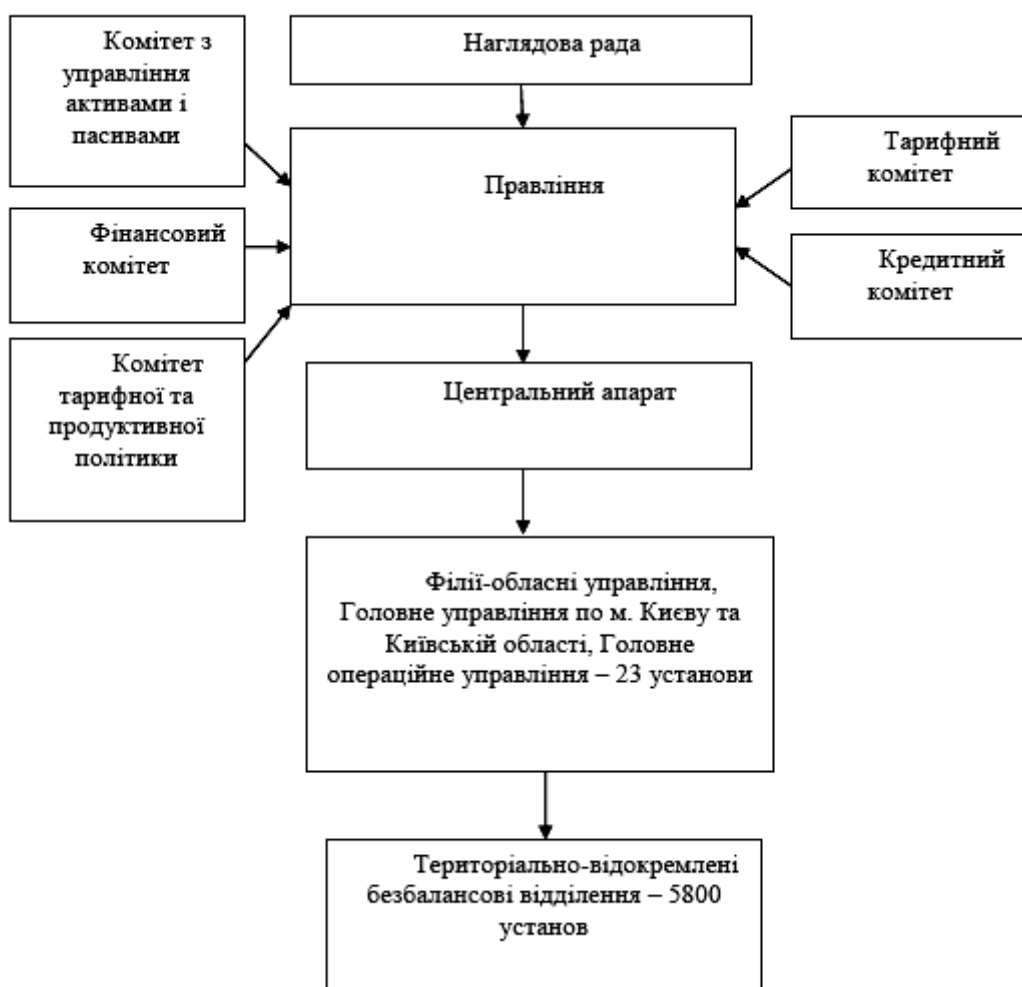

Рис. 2.9. Організаційна структура АТ «Ощадбанк»

Система бухгалтерського обліку в установах АТ «Ощадбанку» ґрунтується на єдиних принципах, методах та процедурах, визначених Положенням про облікову політику банку, нормативно-правовими актами Національного банку та локальними нормативно-правовими актами банку. Зміна методів обліку здійснюється за умови внесення змін до законодавства України та нормативно-правових актів Національного банку, що зумовлюють зміни в обліку. Бухгалтерський облік повинен надавати можливість прогнозування та визначення стратегії розвитку діяльності банку шляхом порівняння статей балансу з показниками, встановленими локальними нормативно-правовими актами банку, та аналізу їх динаміки[63].

Місія банку – відтворення ідеї тривалого заощадження коштів населення на принципах справедливої дохідності та надзвичайної надійності. АТ «Ощадбанк» має на меті відновити довіру населення, як запоруку стабільності національної банківської системи, економічного зростання країни та підвищення добробуту громадян.

Стратегічна мета банку – залишаючись банком загальнонаціонального рівня, відтворити позиції стабільної, прозорої, конкурентоздатної фінансової установи, яка співпрацює як з системними державними підприємствами, так і на традиційному для банку сегменті бізнесу – роздрібному.

На сьогодні АТ «Ощадбанк» очолює топ-20 найбільш надійних банків України за версією журналу «Новое время» та інвестиційної компанії Dragon Capital. У рейтингу міжнародної аудиторської компанії «Делойт» АТ «Ощадбанк» входить до ТОП-50 банків Центральної та Східної Європи та є найбільш стійким банком України за версією видання Forbes Україна. В найближчих планах АТ «Ощадбанку» – зміцнювати лідерські позиції на ринку. Продовжити модернізацію мережі установ банку, впровадити масштабну просвітницьку програму з переходу клієнтів на online-канали обслуговування. Збільшувати кількість банкоматів та терміналів самообслуговування. Нарощувати обсяги кредитування фізичних осіб, мікро,

малого й середнього бізнесу, поступово зменшуючи частку великих компаній у своєму кредитному портфелі [47].

Всього станом на 01.10.2018 року Ощадбанк видав 5,0 млрд. грн. кредитів фізичним особам. З початку року цей показник збільшився на 1,1 млрд. грн. При цьому резерви становлять лише 3.5 млрд. грн. У 2018 році АТ «Ощадбанк» пропонував фізичним особам наступні кредитні програми (рис. 2.10).

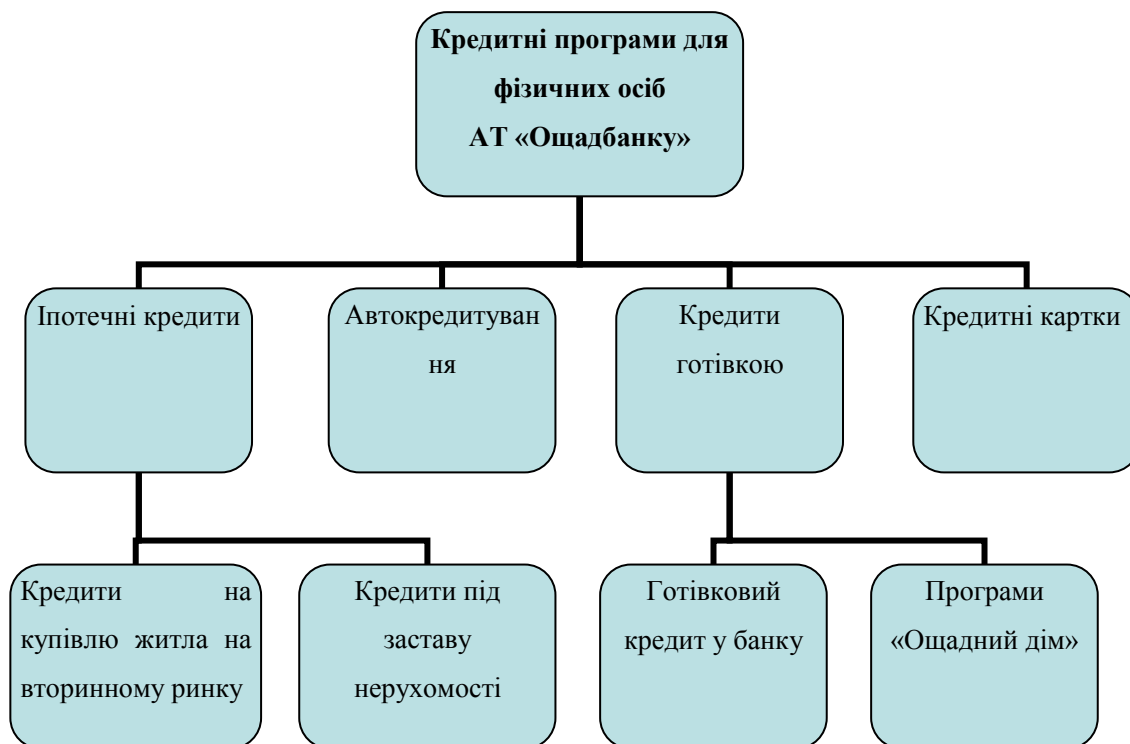

Рис. 2.10. Кредитні програми для фізичних осіб в АТ «Ощадбанку» у 2018 році

1) У 2018 році АТ «Ощадбанк» пропонував два види іпотечних кредитів:

1. На купівлю житла на вторинному ринку строком до 20 років (до 30 років для переселенців із зони проведення АТО або Автономної Республіки Крим) з мінімальним авансом 30 % (10 % при наданні в заставу додаткової нерухомості). Головною перевагою є фіксована процентна ставка на весь строк кредиту. Серед недоліків цієї програми відзначають підвищену ставку від плаваючих відсотків конкурентів. В цілому, Ощадбанк за рівнем

загальної переоплати (проценти плюс комісії плюс страховки) посідає 5 місце серед 6 банків, що видають зараз кредити на купівлю житла. Лідерами є Креді Агріколь (кредитує лише власних клієнтів) та Кредобанк. У третьому кварталі 2018 року обсяг кредитів на купівлю житла становив 1.7 млрд. грн., що на 56 млн. грн. більше, ніж на початку року.

2. Кредити під заставу нерухомості. Термін також становить 20 років з фіксованою процентною ставкою, а максимальна сума – до 70 % від вартості житла. Кредити видаються на будь-які споживчі цілі. Станом на 30.09.2018 року банк надав 1.7 млрд. грн. кредитів під іпотеку, ця сума зросла з початку року на 1.2 млрд. грн.

Клієнти, що отримують заробітну плату через Ощадбанк отримують знижку 0.50 % до стандартної ставки по іпотечному кредиту.

2) Також популярністю користується кредитна програма - Авто в кредит. Ощадбанк надає кредити на придбання нових авто та електромобілів строком до 7 років з мінімальним авансом від 10 %. Протягом 3 кварталів 2017 року обсяг автокредитів Ощадбанку зріс на 32.5 млн. грн. і 30 вересня 2017 року становив 509.7 млн. грн.

3) АТ «Ощадбанк» надає своїм клієнтам кредити готівкою. Станом на 22.10.2018 року АТ «Ощадбанк» надавав два види кредитів готівкою:

1. Готівковий кредит у банку – «Мій кредит». Строк – до 5 років, максимальна сума – до 250 тисяч грн. При цьому позичальник або поручитель повинен отримувати постійний грошовий дохід на рахунки банку (наприклад, заробітну плату або пенсію). Надається фізичним особам, що мають офіційне працевлаштування та пенсіонерам. Банк вимагає наявність реєстрації (прописки) протягом останніх 3 місяців у тому ж регіоні, в якому розташована установа банку. Позичальник повинен мати відкритий рахунок в Ощадбанку з регулярними платежами (наприклад, зарплатний або пенсійний).

2. Кредити на енергоефективні заходи з компенсацією частини суми позики державою в рамках програми Ощадний дім. Видаються на строк до 3

років та на суму до 50 тисяч грн. Держава відшкодовує від 20 до 35 % від суми кредиту. Бюджетні кошти на компенсацію цих кредитів швидко вичерпуються. Проте існує ще ряд місцевих програм по відшкодуванню частини відсотків та/або тіла кредиту.

4) АТ «Ощадбанк» надає кредит під кредитні картки. Ощадбанк встановлює ліміти на картки клієнтів, що отримують заробітну плату через цей банк. Протягом 2018 року кількість цих кредитів зросла на 780.8 млн. грн. і на 30.09.2018 становила 3.1 млрд. грн.

Проведемо порівняльний аналіз обсягу наданих кредитів фізичним та юридичним особам банками України. На рівень кредитування на початку 2016 року мала вплив внутрішньополітична криза та активна фаза війни на Сході України. Станом на кінець 2016 року спостерігається зменшення частки кредитного портфеля в активах банків. Аналіз обсягів наданих кредитів групою аналізованих банків України за період з 01.01.2016 – 01.01.2018 рр. фізичним особам представлено в табл. 2.1 та юридичним особам представлено в табл. 2.2.

Таблиця 2.1

Темпи приросту кредитів фізичним особам в АТ «Ощадбанку» в порівнянні з банками України за 2016-2018 рр. [45]

Банки	Кредити фізичним особам, млн. грн.			Темп приросту, %
	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	
ПриватБанк	22126	26105	19722	-10,87
Ощадбанк	2377	2947	2911	22,47
Укрсоцбанк	14949	16920	20786	39,05
Промінвестбанк	83	54	34	-59,04
ОТР Bank	6360	6359	4666	-26,64
Всього	45895	52385	48119	4,85

Згідно даних табл. 2.1 та табл. 2.2 слід зробити висновок, що за аналізований період обсяги наданих кредитів фізичним та юридичним особам банками України неспинно зменшувалися. Що стосується кредитів, наданих фізичним особам, то тільки Ощадбанк і Укрсоцбанк змогли зберегти

позитивну тенденцію (рис. 2.11). Темп приросту для АТ «Ощадбанку» склав 22,47%, а для Укрсоцбанку – 39,05%. Що стосується кредитування юридичних осіб, то лише один банк показав позитивний результат – ОТП Bank (9,21%). Об’єкт дослідження в даній роботі АТ «Ощадбанк» втратив у обсягах наданих кредитів за весь аналізований період 5,4%.

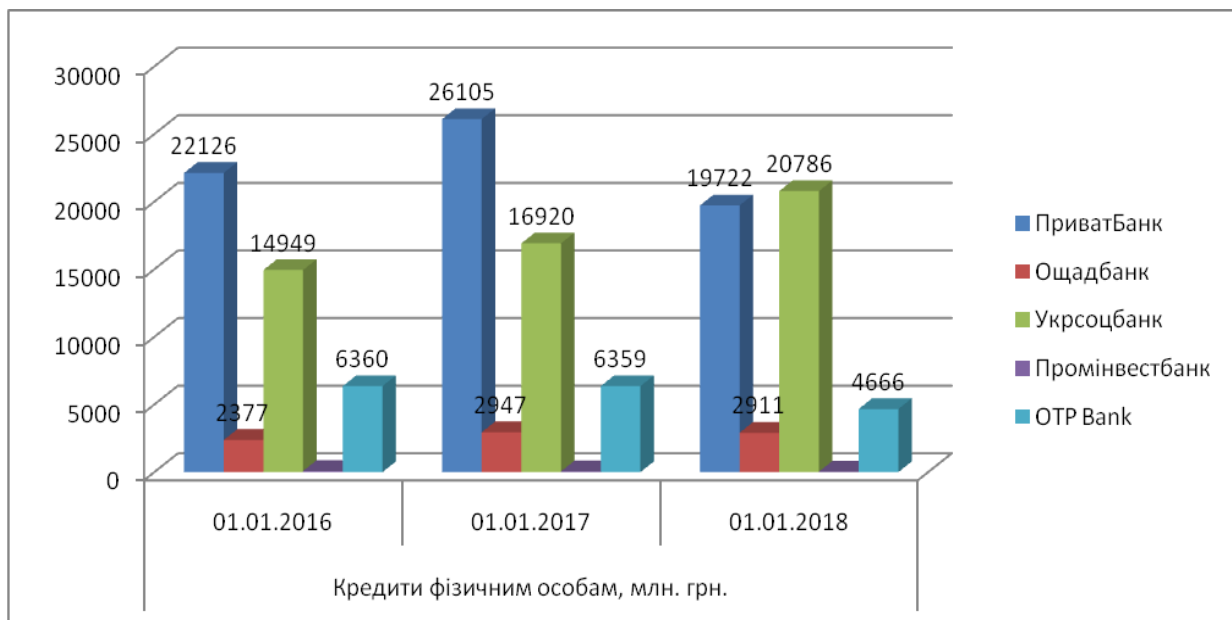

Рис. 2.11. Темпи приросту кредитів фізичним особам в АТ «Ощадбанку» в порівнянні з банками України за 2015-2017 рр.

Таблиця 2.2

Динаміка кредитів юридичним особам в АТ «Ощадбанку» в порівнянні з банками-конкурентами за 2016-2018 рр. [45]

Банки	Кредити юридичним особам, млн. грн.			Темп приросту, %
	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	
ПриватБанк	139212	151705	34968	-74,88
Ощадбанк	66894	62740	63283	-5,40
Укрсоцбанк	17541	19483	2666	-84,80
Промінвестбанк	38417	31799	27121	-29,40
ОТП Bank	9656	7038	10545	9,21
Всього	271720	272765	138583	-49,00

Перейдемо до більш детального розгляду саме основних фінансово-економічних показників діяльності АТ «Ощадбанк».

Першим етапом аналізу є оцінка динаміки та структури пасивів АТ Ощадбанку за два останні роки, тобто за період з 01.01.2017 по 01.01.2018 р. Аналіз проведено на підставі даних банківського балансу (Додаток А).

Аналіз загального обсягу пасивів АТ «Ощадбанк» наведений в табл. 2.3 показав, що за 2017 р. загальний обсяг пасивів банку збільшився на 50 709 927 тис. грн., або на 31,82%, в основному за рахунок збільшення зобов'язань банку в загальному обсязі пасивів. На протязі аналізованого періоду загальний обсяг пасивів банку збільшився на 81 995 526 тис. грн.

Таблиця 2.3

Динаміка та структура пасивів АТ «Ощадбанк» за 2016-2017 рр.

Показники	На 01.01.2017 р.		На 01.01.2018 р.		Відхилення (+, -)		
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	Абсолютне	Відносне	за структурою
Зобов'язання	152048948	95,39	195166730	92,89	89812135	185,25	-2,5%
Власний капітал	7340404	4,61	14932548	7,11	-7816609	65,64	2,5%
Разом пасив банку	159389351	100	210099278	100	81995526	164,01	0

Аналіз динаміки та структури власного капіталу АТ «Ощадбанк» за період з 1.01.2016 р. по 1.01.2018 р. наведений в табл. 2.4 показав, що за 2017 рік загальний обсяг власного капіталу банку збільшився на 7 592 144 тис. грн. або на 103,4%% в порівнянні з 2016 роком. В основному така зміна відбулася за рахунок, по-перше, суттєвого збільшення суми статутного капіталу, а саме його обсяг на кінець 2016 року збільшився на 4 955 520 тис. грн. (на 16,6%), а по-друге, за рахунок збільшення резерву переоцінки на 2 168 160 тис. грн. 27 січня 2016 року Кабінет Міністрів України постановив збільшити статутний капітал АТ «Ощадбанк» на суму 4 955 520 тис. грн. шляхом випуску 4272 додаткових акцій існуючої номінальної вартості з збереженням у власності держави 100% таких акцій. Оплата нових акцій банку була здійснена державними борговими цінними паперами – облігаціями внутрішньої

державної позики з індексованою номінальною вартістю 49555520 тис. грн. на 10 років та відсотковою ставкою доходу на рівні 6% річних.

Таблиця 2.4

Аналіз динаміки та структури власного капіталу АТ «Ощадбанк»
за 2016-2017 рр.

Показники	На 01.01.2017 р.		На 01.01.2018 р.		Відхилення (+, -)	
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	абсолютне	відносне
Статутний капітал	29901320	407,35	34856840	233,43	16554360	190,45
Емісійні різниці	0	0,00	0	0,00	0	0,00
Незарєстровані внески до статутного капіталу	0	0,00	0	0,00	-11598840	0,00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-22620352	-308,16	-22151888	-148,35	-13590498	258,74
Резервні та інші фонди банку	269992	3,68	269992	1,81	0	100,00
Резерви переоцінки	-210557	-2,87	1957604	13,11	818369	171,83
Усього власного капіталу	7340404	100,00	14932548	100,00	-7816609	65,64

Показники ефективності роботи банку визначимо за допомогою наведених нижче формул (2.1) – (2.4).

$$\text{Прибутковість статутного капіталу} = \frac{\text{Чистий прибуток за рік}}{\text{Середньорічний обсяг СК}} \times 100\%; \quad (2.1)$$

$$\text{Прибутковість балансового капіталу} = \frac{\text{Чистий прибуток за рік}}{\text{Середньорічний обсяг БК}} \times 100\%; \quad (2.2)$$

$$\text{Прибутковість активів} = \frac{\text{Чистий прибуток за рік}}{\text{Середньорічний обсяг активів банку}} \times 100\%; \quad (2.3)$$

$$\text{Чиста процентна маржа} = \frac{\text{Процентні доходи} - \text{процентні витрати}}{\text{Середньорічний обсяг активів банку}} \times 100\%; \quad (2.4)$$

Опрацювавши вхідні дані (Додаток Б), провівши розрахунок за наданими формулами, отримаємо значення показників ефективності роботи Банку (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Показники ефективності роботи АТ «Ощадбанк» за 2016-2017 рр.

Показники	На 01.01.2017 р.	На 01.01.2018 р.	Відхилення (+, -)
Прибутковість статутного капіталу, %	-50,92	1,45	52,37
Прибутковість балансового капіталу, %	-81,58	4,20	85,78
Прибутковість активів, %	-8,54	0,25	8,79
Чиста процентна маржа, %	4,10	3,18	-0,92

Двома найважливішими показниками аналізу ефективності діяльності банку є прибутковість активів та прибутковість капіталу.

Співвідношення прибутку та власного капіталу є показником стабільності. Аналіз цього коефіцієнта дає змогу прогнозувати, наскільки стійкий рівень прибутковості банку. Аналізуючи цей коефіцієнт, слід зіставити темпи зростання прибутку та власного капіталу. Цей показник характеризує доцільність та ефективність вкладення акціонерами своїх коштів та ефективність віддачі статутного капіталу, а також спроможність банку розпоряджатися всіма його коштами. Оптимальне значення цього показника не менше 15 %.

Порівнюючи отримані результати з оптимальним значенням, ми бачимо, що показники АТ «Ощадбанк» далекі від них. Оскільки в розрахунку використовується чистий прибуток, а у 2016 році роки у банку був значний збиток, і тільки на кінець 2017 року показник отримав позитивне значення, оскільки банк отримав прибуток (рис. 2.12).

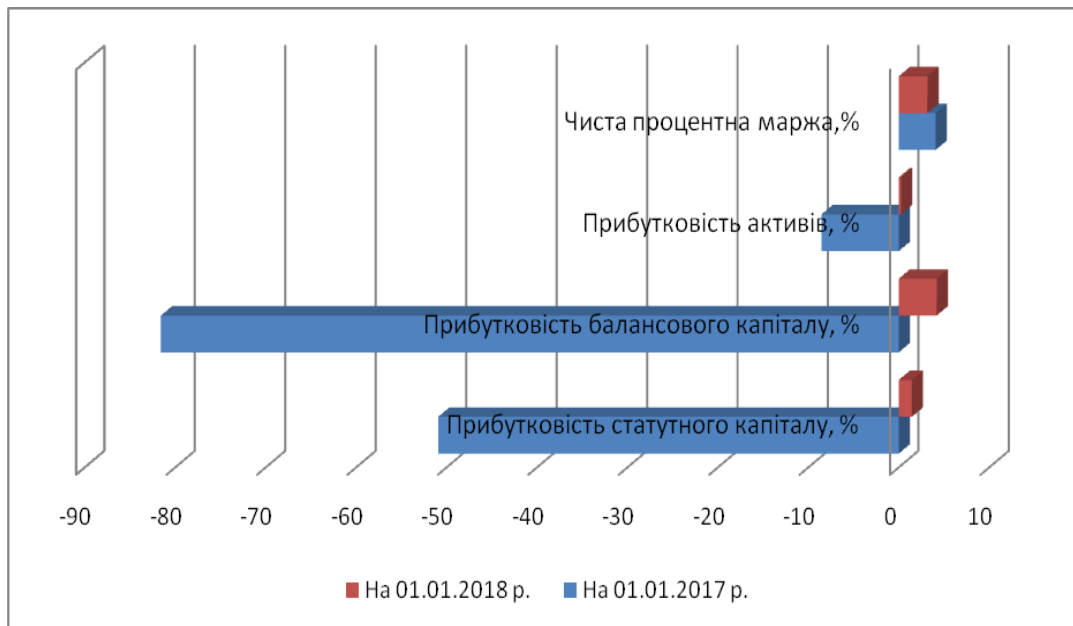

Рис. 2.12. Динаміка показників ефективності роботи АТ «Ощадбанк» за 2016-2017 рр.

Показник прибутковості активів може використовуватися як коефіцієнт для оцінки діяльності керівництва банку. На практиці вважається: якщо рівень прибутковості активів перевищує 1 %, то банк працює рентабельно.

Аналогічна ситуація виникає і при визначенні даного коефіцієнта. Оскільки в розрахунку використовується чистий прибуток, а за 2016 рік у банку був значний збиток, і тільки на кінець 2017 року показник отримав позитивне значення, оскільки банк отримав прибуток. Хоча в даному випадку маємо не на стільки великі розриви у значеннях отриманих показників з оптимальним значенням.

Чиста процентна маржа слугує для покриття витрат банку і ризику, у тому числі інфляційного, створення прибутку, покриття договірних угод. Чиста процентна маржа – цей коефіцієнт допомагає з'ясувати, чи може банк давати прибуток у вигляді доходу від процентної різниці як відсоток до середніх активів. Оптимальним значенням даного показника є 4,5%. Порівнюючи отримані результати з оптимальним значенням, слід зазначити що в 2016 – 2017 рр. показник був нижче оптимального показника. Але в цілому показник знаходиться на нормальному рівні.

Аналіз показників ліквідності банку АТ «Ощадбанк» показав, що за аналізований період банк виконував нормативи ліквідності, що свідчить про здатність банку розраховуватися за своїми зобов'язаннями (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Показники ліквідності АТ «Ощадбанк» за 2016-2017 рр.

Показники	Нормативне значення	На 01.01.2017 р.	На 01.01.2018 р.	Відхилення (+, -)
Миттєва ліквідність (Н4)	Не менше 20%	60,53	70,18	9,65
Поточна ліквідність (Н5)	Не менше 40%	104,7	105,55	0,85
Короткострокова ліквідність (Н6)	Не менше 60%	95,29	97,47	2,18

Нормативи ліквідності – економічні нормативи, які встановлює Національний банк України з метою контролю за станом ліквідності банків: миттєвої ліквідності (Н4), поточної ліквідності (Н5) та короткострокової ліквідності (Н6) [29].

Норматив миттєвої ліквідності визначається як співвідношення високоліквідних активів до поточних зобов'язань банку. Він характеризує мінімальний обсяг високоліквідних активів, необхідний для забезпечення виконання поточних зобов'язань протягом одного операційного дня.

Норматив поточної ліквідності визначається як співвідношення активів з кінцевим строком погашення до 31 дня до зобов'язань банку з кінцевим строком погашення до 31 дня. Цей норматив характеризує мінімально необхідний обсяг активів банку для забезпечення виконання поточного обсягу зобов'язань протягом одного календарного місяця.

Норматив короткострокової ліквідності визначається як співвідношення ліквідних активів до зобов'язань з кінцевим строком погашення до одного року. Він визначає мінімально необхідний обсяг активів для забезпечення виконання своїх зобов'язань протягом одного року.

За критерієм ліквідності банк є фінансово стійким внаслідок відповідності показників ліквідності нормативним значенням та стабільності і невинного росту значення цих показників. Динаміка показників ліквідності наведена на рис. 2.12.

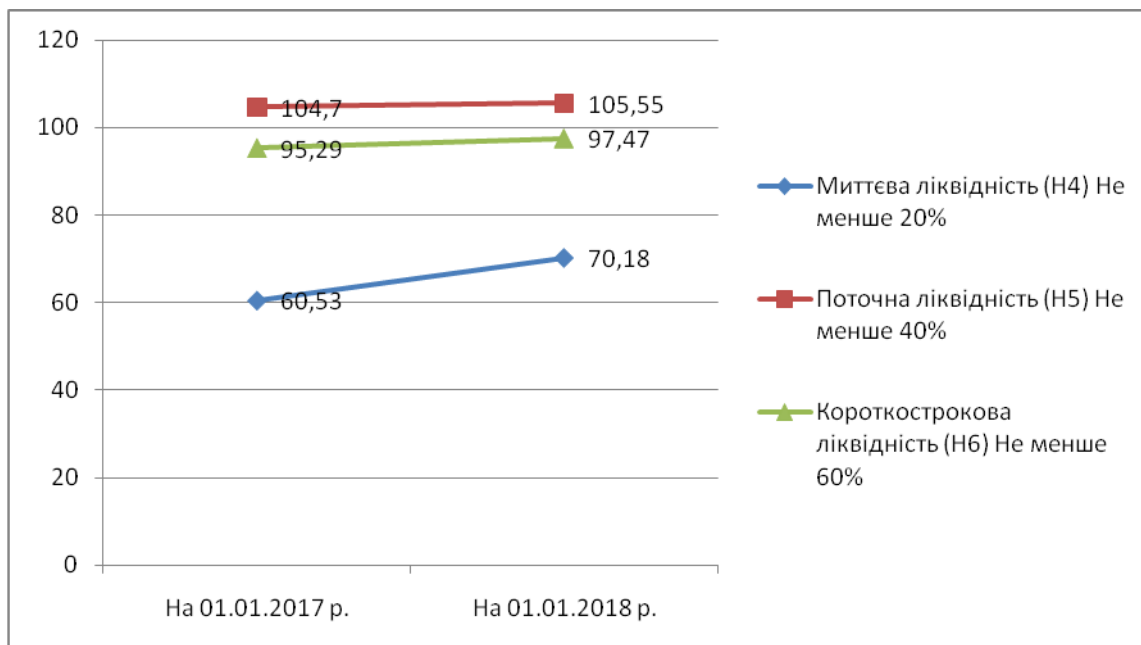

Рис. 2.12. Динаміка показників ліквідності протягом 2016-2017 рр.

Підсумовуючи аналіз всіх вище наведених показників, можна охарактеризувати фінансовий стан банку АТ «Ощадбанк» як добрий, про що свідчить поступове збільшення таких показників як капітал банку, збільшення кредитного портфеля банку, розширення клієнтської бази. В звітному періоді банк продовжував обслуговувати в першу чергу населення, що забезпечувало йому провідну позицію на ринку роздрібних банківських послуг. Для утримання лідируючих позицій з обслуговування розрахунково-касових операцій корпоративних клієнтів протягом даного періоду було розроблено нові економічно обґрунтовані підходи в тарифній політиці, що дозволило підвищити мобільність управління цінами на продукти та послуги корпоративного бізнесу. Залучення грошових коштів відбувалось шляхом забезпечення конкурентоспроможності депозитних продуктів корпоративного бізнесу. На фоні проблем з ліквідністю у банківському секторі АТ «Ощадбанк» намагався обмежити залучення депозитів до

запитання та збільшення обсягів строкових депозитів розміщених на максимально довгі строки.

2.3. Особливості організації обліку кредитування фізичних осіб в банку

Банки належать до категорії підприємств – фінансових посередників і здійснюють операції на грошовому, кредитному ринках та ринку цінних паперів із використанням різноманітних фінансових інструментів. Бухгалтерський облік у банках за своєю сутністю нічим не відрізняється від бухгалтерського обліку, який здійснюється іншими підприємствами. Тобто бухгалтерський облік в банках – це складова системи обліку, що включає сукупність правил, методик та процедур обліку для виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передавання інформації про господарську діяльність банку зовнішнім користувачам, а також внутрішнім користувачам для прийняття рішень.

Мета організації бухгалтерського обліку в банках – забезпечення необхідною та достовірною інформацією зацікавлених у ній користувачів шляхом своєчасного та повного відображення в бухгалтерському обліку банківських операцій[54].

Згідно Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України[54] основним внутрішнім організаційним регламентом обліку в банку є облікова політика.

Основою Облікової політики АТ «Ощадбанку»[59] є законодавство України, нормативно-правові акти НБУ: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»[17], Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України, затверджене постановою Правління НБУ № 566[54], Інструкція про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, затверджена постановою Правління НБУ № 480[29], План рахунків бухгалтерського обліку банків

України, затверджений постановою Правління НБУ № 89 [25], Закон України «Про споживче кредитування»[20], Закон України «Про іпотечне кредитування»[21], МСФЗ та внутрішньобанківські нормативні документи: Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в установах АТ «Ощадбанк» затвердженого Постановою правління публічного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» № 260[57], Положення про організацію операційної діяльності в установах АТ «Ощадбанк» затвердженого постановою правління публічного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» № 260[58], Положення про Облікову політику АТ «Ощадбанк» затверджено Постановою правління публічного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» № 63[59], Положення про кредитування клієнтів роздрібного бізнесу затверджено Постановою правління публічного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» № 32[63].

Основними складовими Облікової політики, що стосуються організації обліку кредитних операцій – є такі локальні нормативно-правові акти банку [59]:

- План аналітичних рахунків АТ «Ощадбанку»;
- Порядок відображення в бухгалтерському обліку операцій з фінансовими активами в АТ «Ощадбанк»;
- Порядок відображення в бухгалтерському обліку операцій, здійснених в установах АТ «Ощадбанк» з використанням платіжних карток;
- Порядок відображення в бухгалтерському обліку операцій рефінансування іпотечних кредитів за проектом з ПАТ «Агентство по рефінансуванню житлових кредитів»;
- Порядок прийняття рішень з окремих питань нарахування та отримання доходів за кредитними договорами з фізичними особами АТ «Ощадбанк»;

- Порядок прийняття рішень з окремих питань нарахування та отримання доходів за кредитними договорами з корпоративними клієнтами АТ «Ощадбанк».

Організаційне забезпечення обліку операцій з кредитування фізичних осіб в ПАТ «Державний ощадний банк України» детально викладено в таких основних внутрішніх нормативно-правових актах, а саме: в Положенні про кредитування клієнтів роздрібного бізнесу, в Положенні про роботу кредитного комітету та в Кредитній політиці банку.

Перейдемо до конкретизації основних засад внутрішніх документів при здійсненні кредитних операцій з клієнтами. Так, враховуючи індивідуальні потреби клієнтів як споживачів фінансових послуг, банк здійснює кредитування позичальників відповідно до Стратегії розвитку банку та Кредитної політики на підставі цього положення[63] або відповідного банківського продукту, затверджених в установленому порядку.

Загальний порядок визначення умов кредитування для клієнтів відповідно до цього положення[63], в саме: умови надання та користування кредитом, у тому числі строки погашення заборгованості/ повернення кредиту за окремими банківськими продуктами, визначаються умовами відповідного банківського продукту, рішенням уповноваженого колегіального органу банку та цим положенням наведені в табл. В1 (Додаток В).

Побудова організації кредитного процесу згідно з положенням про кредитування клієнтів роздрібного бізнесу наведена в табл. Г.1 (Додаток Г). Проаналізувавши дану таблицю, можемо сказати що заключною стадією другого етапу кредитного процесу (II етап – Надання кредиту та обслуговування банком кредитної операції) в банку є саме облік кредитних операцій. Облік кредитних операцій, що здійснюються на умовах цього положення[63], регламентується порядком відображення в обліку кредитних операцій.

Інструкція про порядок обліку, зберігання, використання, доступу та розкриття інформації, що містить банківську та комерційну інформацію, затверджена наказом голови правління АТ «Ощадбанк» №75[27] застосовується в тій частині, що не суперечить цьому положенню [63].

Розглянемо детально організаційні аспекти умов кредитування фізичних осіб – клієнтів АТ «Ощадбанк».

Кредити надаються виключно в національній валюті. Надані раніше відповідно до норм законодавства кредити в іноземній валюті обслуговуються банком відповідно до встановлених правил та процедур.

За загальним правилом строк кредитування не може перевищувати строк, визначений кредитною політикою відповідно до стандартних вимог. Використання строків, які виходять за межі стандартних вимог можлива виключно за умов дотримання додаткових умов, визначених допустимими відхиленнями від стандартних вимог, що регламентуються кредитною політикою банку, та відповідно до визначених правлінням банку повноважень. При визначенні строку (терміну) кредитування для клієнта враховуються параметри кредитної операції (цільове призначення кредиту, структура забезпечення кредитної операції, вік позичальника тощо) з урахуванням умов відповідного банківського продукту.

Вид та розмір комісійних винагород за надання банком послуг, що супроводжують процес кредитування, встановлюються згідно з рішеннями уповноважених колегіальних органів банку та сплачуються позичальником відповідно до умов кредитного договору. Перелік таких витрат визначається в залежності від виду кредитної операції.

Розмір кредиту (ліміту кредитування) для кожного позичальника визначається на підставі оцінки його платоспроможності, наданого забезпечення кредитної операції, а також інших факторів, що можуть вплинути на повернення кредиту (у тому числі, кредитної історії).

Цільове призначення кредиту визначається банком, виходячи з запитуваних клієнтом параметрів кредитної операції відповідно до

банківського продукту та повинно відповідати чинному законодавству, а також кредитній політиці та банківському продукту (якщо кредитна операція здійснюється згідно з умовами банківського продукту).

Обмеження щодо здійснення кредитних операцій визначаються кредитною політикою банку, зокрема здійснення кредитних операцій заборонено з контрагентами банку або на фінансування витрат щодо яких існує заборона на здійснення кредитних операцій/використання кредитних коштів, передбачена чинним законодавством України, в тому числі нормативно-правовими актами НБУ, або іншими внутрішніми нормативними документами банку.

Особливості здійснення кредитних операцій з пов'язаними з банком особами та повноваження уповноважених колегіальних органів банку щодо їх здійснення визначаються порядком здійснення операцій із пов'язаними з АТ «Ощадбанк» особами, затвердженим рішенням наглядової ради публічного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» №1 та іншими рішеннями правління банку.

Виявлення та ідентифікація пов'язаних із банком осіб, порядок формування та актуалізації реєстру пов'язаних із банком осіб, у тому числі відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 24 «Розкриття інформації про пов'язані сторони» (МСБО 24), регламентуються іншими внутрішніми нормативними документами банку.

Розглянемо детально організаційні аспекти обліку операцій з кредитування фізичних осіб – клієнтів АТ «Ощадбанк».

Внутрішній план рахунків за кредитними операціями в системі АТ «Ощадбанк» розроблено та запроваджено шляхом деталізації та впровадження додаткових параметрів аналітичного обліку. Номери аналітичних рахунків з організації обліку кредитних операцій з фізичними особами формуються за схемами наведеними на рис. 2.13. Номер аналітичного рахунку має до 14 цифр. Перші п'ять жорстко регламентовано, інші банк формує самостійно.

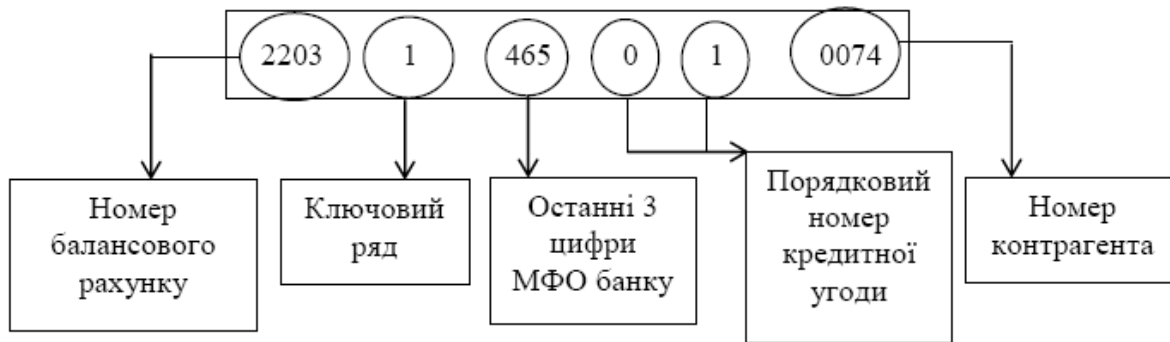

Рис. 2.13. Методика формування аналітичних рахунків з організації обліку кредитів наданих фізичним особам в АТ «Ощадбанк» [58]

Організація обліку наданих кредитів здійснюється на підставі відповідних документів та за балансовими рахунками Плану аналітичних рахунків АТ «Ощадбанк» за схемою наведеною на рис. 2.14.

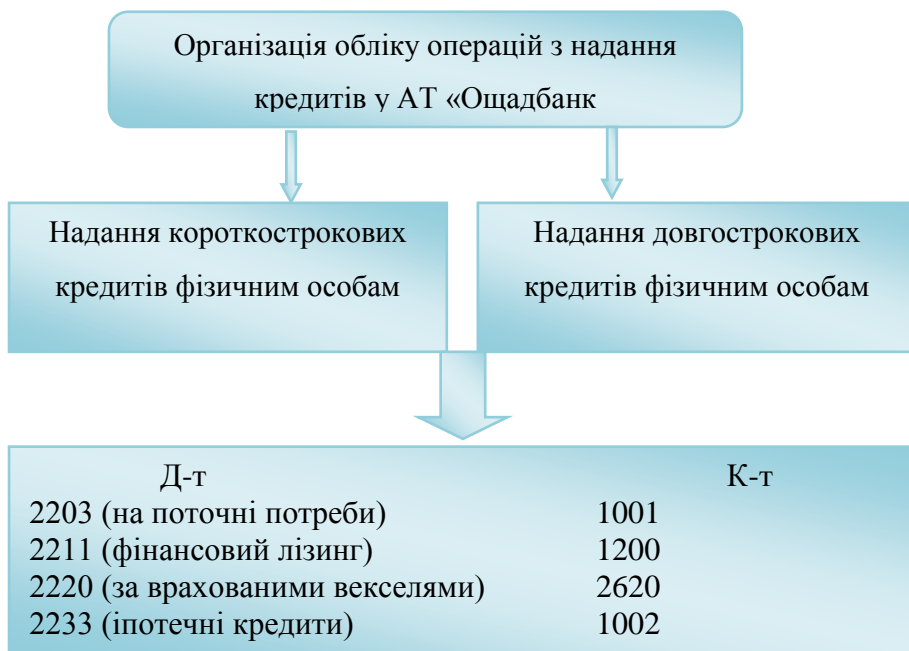

Рис. 2.14. Організація обліку операцій з надання кредитів в АТ «Ощадбанк» на рахунках бухгалтерського обліку [57]

Утримання комісії є невід'ємною частиною кредиту. Організація обліку з надання кредитів з одночасним утриманням комісії на рахунках бухгалтерського обліку показана на рис. 2.15.

Усі рахунки для обліку наданих банком кредитів є активними. За дебетом цих рахунків проводяться суми наданих кредитів, а за кредитом –

суми погашення заборгованості й суми заборгованості, що перераховані на рахунок простроченої заборгованості.

Рис. 2.15 Організація обліку операцій з надання кредитів з одночасним утриманням комісії на рахунках бухгалтерського обліку в АТ «Ощадбанк»[57]

Облік спеціальних резервів за наданими банком кредитами клієнтам відбувається за контрактивними рахунками:

- ✓ 2209 «Резерв за кредитами на поточні потреби, що надані фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю»;
- ✓ 2219 «Резерв за фінансовим лізингом (орендою), що наданий фізичним особам, який обліковується за амортизованою собівартістю»;
- ✓ 2229 «Резерв за кредитами, що надані за врахованими вексями фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю»;
- ✓ 2239 «Резерв за іпотечними кредитами, що надані за врахованими вексями фізичним особам, які обліковуються за амортизованою собівартістю».

Від проведення операцій із кредитування банки отримують комісійну винагороду та відсотковий дохід, у тому числі у вигляді амортизації дисконту. У випадку отримання коштів за кредитною заборгованістю, що визнана банком безнадійною, такі кошти належать до доходів від повернення раніше списаних активів.

Визнані банком доходи від проведення кредитних операцій відображаються в бухгалтерському обліку із застосуванням принципу нарахування та обачності. Облік нарахованих доходів здійснюється не рідше одного разу на місяць за кожною кредитною операцією чи договором окремо.

Зобов'язання з кредитування, тобто зобов'язання банку надати клієнту кредит на певних умовах, обліковується за рахунками 9 класу «Позабалансові рахунки», групи 912 «Зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам».

Аналітичний облік за кредитним рахунком ведеться головним бухгалтером на підставі кредитного договору та договору застави після оформлення дозволів на надання кредиту, у картках особистих позичкових рахунків. Проведення оборотів з особистих позичкових рахунків відбувається з відома головного бухгалтера, на основі перевірених та належно оформлених документів. Суми сплачених відсотків і період, за який вони утримані, заносять у відповідні графи картки особистого рахунка на персональному комп'ютері. Після проведення записів виводиться залишок заборгованості за кредитом.

Система бухгалтерського обліку й внутрішнього контролю має автоматично або напівавтоматично відстежувати стан кредитної заборгованості та надавати дані для складання фінансової звітності.

Під час відкриття кредитних рахунків в облікову систему вводяться спеціальні обов'язкові параметри: вид кредиту, цільове спрямування кредиту, вид забезпечення, дата видачі кредиту, дата повернення, початковий строк розміщення. Пізніше вони можуть бути доповнені кількістю пролонгацій, категорією ризику й шифром неплатежів.

Під час організації обліку кредитних операцій установи АТ «Ощадбанку» здійснюють оцінку фінансового стану позичальника. Банк враховує такі основні показники його діяльності, як платоспроможність, фінансова стійкість, обсяг реалізації, собівартість продукції, обороти на рахунках, склад і динаміка заборгованостей, прибутки, збитки та рентабельність, а також ринкова позиція позичальника й ефективність управління.

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ З ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ

3.1. Напрями підвищення ефективності банківського кредитування

Очевидно, що кредитні операції дедалі більше стають дорогим задоволенням передусім для комерційних банків, тому екстенсивний шлях розвитку кредитного ринку поступається місцем інтенсивному, за якого набуває значення якість кредитних операцій. Одним із способів удосконалення кредитних операцій є розроблення заходів ефективного використання банківського кредитування в країні.

Нині одним із способів удосконалення кредитних операцій є розроблення та деталізація етапів кредитування для максимального врахування потреб клієнтів та захисту банку від утрат. Врахування потреб клієнтів у вітчизняній практиці кредитування зводяться до:

- розуміння ситуації клієнта, що виражається в необхідності кредиту, тобто довірливе ставлення до його проблем;
- доступності клієнта до банку, прийнятності розробленої ним програми кредитування; - врахування особливостей бізнесу клієнта, умов та результатів його галузевої діяльності;
- оперативного розгляду заяв та клопотань клієнта;
- простоти та зрозумілості для клієнта банків самих процедур із оформлення, надання та погашення кредиту;
- прозорості процесу прийняття та обґрунтованості висновків щодо надання чи відмови клієнту в одержанні кредиту.

Кредитування – це багатогранний і складний процес із точки зору його ризикованості для банку, адже кожній можливості отримати прибуток від певної операції протистоїть реальна можливість понести збитки, тому важливим завданням діяльності кожного банку є досягнення оптимального співвідношення між прибутковістю та ризикованістю його операцій. У

зв'язку з тим, що основну частину прибутку банк одержує від своїх позичкових операцій, стає очевидним важливість мінімізації і запобігання кредитному ризику. Характеризуючи кредитні ризики, передусім указуємо на їх особливості виникнення, які пов'язані з процесом кредитування. Наслідком кредитних ризиків є втрати частини доходу і прибутку банку, тобто зниження фінансових результатів його роботи. Кредитні ризики по праву можна вважати фінансовими ризиками, тобто ризиками, які впливають на фінансові показники роботи банку.

Значний вплив на ступінь неповернення позик, що рівнозначно приводять до появи кредитних ризиків, є:

- кризовий стан економіки перехідного періоду, який характеризується не тільки падінням виробництва, фінансовою нестійкістю багатьох підприємств і організацій, але й руйнуванням низки господарських зв'язків;

- економічний розвиток регіону, його спеціалізація, виробнича активність підприємств і організацій, а також конкуренція серед кредитних установ; - ступінь концентрації кредитної діяльності банку в будь-якій сфері, яка чутлива до змін в економіці, а також у нових маловивчених нетрадиційних сферах.

Отже, для реалізації процесу кредитування як із боку банку, так і з боку боржника необхідно, щоб їхні інтереси співпадали, тобто щоб необхідність, доцільність та можливість кредитування водночас відповідали обом інтересам, з одного боку, і сам процес кредитування був достатньо деталізований та прозорий із виокремленням конкретних завдань, обов'язків та відповідальності окремих посадових осіб, які забезпечують реалізацію конкретних етапів кредитування – з іншого. Такий підхід до технології кредитування забезпечується через розроблення та складання технологічних карт кредитування, яка базується, з одного боку, на функціональних обов'язках працівників окремих підрозділів банку щодо процедури кредитування, а з іншого – на етапах процесу кредитування клієнтів. Отже, забезпечуючи взаємозв'язок етапів кредитування із функціональними

обов'язками та відповідальністю окремих працівників, технологічна карта охоплює конкретний напрям та зміст роботи щодо кредитування (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Схема взаємозв'язку між етапами та структурними підрозділами банку щодо процесу кредитування [7]

Для недопущення впливу внутрішньобанківських чинників на виникнення проблемних кредитів необхідно розмежувати обов'язки між співробітниками кредитного відділу та централізувати видачу позик. Таке розмежування функцій повинно передбачати передусім інформаційне забезпечення діяльності видачі кредиту, проведення аналізу кредитоспроможності клієнта співробітником, який не має безпосереднього контакту з клієнтом, або спеціальним аналітичним бюро та нагляд за цільовим використанням кредиту. Це пов'язано з тим, щоб виключити можливість потрапляння співробітника кредитного відділу в залежність від клієнта. Подібна модель розподілу обов'язків повинна існувати під час оцінки вартості предмету застави у разі видачі кредиту. Відповідно до принципів розподілу кредитних функцій, у кредитному відділі доцільно створити інформаційний сектор, сектор аналізу (або кредитної експертизи) та сектор супроводу. Якщо інформаційний сектор переважно займається попереднім

розглядом, обробляє та упорядковує вхідну інформацію щодо кредитування клієнта, то сектор аналізу проводить її остаточну обробку, тобто оцінює загальноекономічні аспекти діяльності потенційного боржника, окупність кредитованих проектів, визначає платоспроможність заявника та його кредитний рейтинг і на основі цього аргументує висновок щодо прийняття рішення про кредитування [8, с. 63]. Сектор супроводження здійснює нагляд за наданими кредитами, тобто веде кредитні справи позичальників, перевіряє цільове використання кредиту, стан його погашення, а також здійснює контроль над діяльністю підприємства. Отже, зміст попереднього етапу кредитування полягає у попередньому ознайомленні з потенційним боржником, у ході якого здійснюється: ознайомлення з бізнесом клієнта; ознайомлення позичальника з основними вимогами банку щодо кредитування та пакетом документів, необхідних для видачі кредиту; вивчення потреби в кредиті, його термін, забезпечення та підбір оптимальної схеми проведення кредитної операції; співставлення отриманих даних із напрямками кредитної політики банку (рис. 3.2).

Рис.3.2. Етапи оформлення кредитної угоди

Надання позик означає прийняття певних послідовних рішень від визначення наявності кредитних ресурсів, аналізу фінансового стану клієнта до повноти погашення основного боргу та процентів за ним. Продумування політики завчасно означає скорочення і можливих альтернативних курсів дій, спрощення і прискорення процесу прийняття рішень. Розумна кредитна політика вносить певну частину успіху в загальну справу банку і в першу чергу за рахунок того, що підтримує культуру прискорених рішень щодо надання кредитів [9, с. 27]. Розроблення кредитної політики повинне починатися із загального контексту, в якому визначаються загальні характеристики видів кредиту, які пропонуються банком, характеристику клієнтів і ринків, на яких ці кредити будуть розповсюджуватися згідно з останніми стратегічними рішеннями, прийнятими в банку. У ньому також

може визначатися напрям галузевого кредитування, методів кредитування, форм забезпечення, а також порядок кредитування окремих категорій клієнтів. Після цього банк розробляє основні концепції кредитної політики, які зазвичай складаються із двох розділів. Перший розділ охоплює прийняття рішень щодо видачі стандартних кредитів, а другий – перелік процедур щодо сумнівних та безнадійних кредитів, а також питання управління кредитними ризиками. Розроблені концепції щодо надання кредитів доцільно втілити в технологічні карти операції по кредитуванню. Основне призначення їх полягає в деталізації етапів кредитування, головних напрямів роботи і конкретних завдань, а також завдання, обов'язки та відповідальність окремих посадових осіб, які забезпечують реалізацію конкретних етапів кредитування. Порядок надання стандартних кредитів охоплює зазвичай такі сторони, як подача заявки на кредит, її обробка, процес кредитного аналізу, загальні правила нагляду за кредитом, обмін кредитною інформацією з іншими банками та клієнтами. Процедура роботи щодо сумнівних кредитів передбачає оцінку стану та перевірку цільового використання наданих кредитів, стан непогашених боргових зобов'язань, заходи щодо процесу вилучення коштів сумнівних активів, а також управління кредитними ризиками [4, с. 125]. В умовах нестабільної економічної ситуації можуть траплятися випадки, коли навіть першокласні позичальники виявляються неспроможними виконувати свої зобов'язання перед кредиторами. У зв'язку із цим банкам слід розраховувати на додаткові заходи, спрямовані на забезпечення повернення виданих кредитів у разі неспроможності позичальника виконувати свої фінансові зобов'язання. У нашій країні можна виділити чотири форми забезпечення: застава, поручництво, гарантію і страхування. Найпоширенішою формою забезпечення на сьогоднішній день є застава. Предметом застави може бути будь-яке рухоме чи нерухоме майно або майнові права, на які, згідно з чинним законодавством, може бути застосоване його стягнення. Донедавна в нашій країні заставою охоплювалися лише ті цінності, які служили безпосереднім забезпеченням

наданих позик. Така практика була наслідком адміністративно-планового характеру кредитування і тому не могла створити надійних гарантій покриття банком невиконання зобов'язань позичальника. На сьогоднішній день перелік предметів набагато розширений і включає в себе товарно-матеріальні цінності (сировину, напівфабрикати, комплектуючі вироби, готову продукцію), рухоме та нерухоме майно, цінні папери, заставу рахунків до оплати. Остання широко використовується в зарубіжній практиці. Якщо в процесі господарської діяльності у позичальника виникають вимоги до третьої особи (наприклад, за поставлену продукцію), то він може надати їх банку як заставу отриманого кредиту. Застава дебіторських рахунків має низку технічних переваг порівняно із заставою матеріальних цінностей передусім тому, що в цьому разі не виникає проблем, пов'язаних зі зберіганням застави. Водночас, приймаючи в заставу рахунки до отримання, банк повинен ретельно аналізувати якість товарів, що реалізуються, фінансовий стан покупця, структуру дебіторської заборгованості позичальника та її динаміку. Проте такий аналіз пов'язаний із додатковими витратами для самого банку. У зарубіжній практиці під час визначення предметів застави комерційні банки висувають досить жорсткі вимоги, зокрема [5, с. 28]: – можливість швидкої реалізації заставленого майна; – стабільність ринкових цін на предмети застави за збереження ними своїх споживчих властивостей; – чітке юридичне оформлення прав кредитора на володіння майном, що віддається в заставу; – забезпечення надійного збереження предметів застави. Згідно з вищезазначеними принципами, комерційні банки виходять із того, що вартість забезпечення пов'язана передусім із ліквідною вартістю та потенційними вимогами банку в разі неповернення позики. Після того як кредит був виданий, банк повинен приймати відповідні заходи для забезпечення його повернення. Добре управління кредитом не виправить «поганий» кредит, але багато «добрих» кредитів можуть стати проблемними у разі неефективного управління ними співробітниками кредитного відділу банку. Банки слідкують за боржниками

для того, щоб упевнитися в дотриманні ними умов кредитного договору, а також для пошуку нових можливостей ділового співробітництва з клієнтом. Спостереження за кредитом необхідно для того, щоб виявити на ранніх стадіях ознаки того, що у боржника можуть з'явитися труднощі з погашенням кредиту. Кредитний портфель комерційного банку – це сукупність вимог банку до наданих позик.

До складу кредитного портфеля банку входять [1, с. 16]:

- міжбанківські кредити;
- кредити організаціям і підприємствам;
- кредити приватним особам.

Основним принципом теорії фінансів «ризик – дохід» є ціна великого прибутку – великий ризик. Банківські керівники вимушені прагнути до збалансованості співвідношення «ризик – дохід», щоб утримувати своїх акціонерів і задовольняти вимоги Національного банку України. Кредитним інспекторам слід звернути увагу на оцінку рівня забезпеченості позик. Треба уважніше аналізувати якість та ліквідність наданого забезпечення кредитів, оскільки в даному банку склалася тенденція недостатньої захищеності кредитного портфеля від можливих утрат за рахунок зовнішнього чинника. У кредитних відносинах важливо, як позичальники додержують кредитної дисципліни. Позичальники зобов'язані ефективно використовувати позички, забезпечувати своєчасне погашення їх, систематично подавати банку бухгалтерські баланси та фінансову звітність, що дає змогу перевіряти забезпечення кредиту. У разі порушення кредитної дисципліни банк може застосовувати економічні санкції. Розширення кредитних операцій може здійснюватися інтенсивно за допомогою кредитної експансії, яка здійснюється всередині країни і на міжнародному рівні на основі прийняття системи заходів грошово-кредитної політики держави. Кредитна експансія спрямована на регулювання економіки, прискорення темпів економічного зростання. Вона включає також зниження офіційних ставок центральних банків і розширення лімітів на їх облікові та ломбардні операції, зміну

обов'язкових резервів або скасування обов'язкових резервів кредитних установ, купівлю цінних паперів на відкритому ринку, розширення купівлі у комерційних банків іноземної валюти і зниження відсоткової ставки по цих операціях, зняття кількісних обмежень на кредити. Кредитна експансія провадиться за умов економічного спаду, коли необхідно активізувати кон'юнктуру ринку, розширити обсяги виробництва, збільшити зайнятість тощо. НБУ нерідко вдається до кредитної експансії на валютному ринку. У процесі проведення аналізу необхідно обчислити економічну доцільність і ефективність від кредитної експансії в НБУ та комерційних банках, діяльність яких досліджується.

Необхідно також аналізувати, які способи захисту від кредитного ризику застосовувалися банком під час надання позички. Зокрема, до них належать: лімітування кредитів, диверсифікація кредитних вкладень, кредитоспроможність позичальника, достатнє й якісне забезпечення кредитів, оперативність стягнення боргу, страхування кредитних операцій. Лімітування кредитів є способом установлення суми граничної заборгованості позичок конкретному позичальнику. Захист від кредитного ризику здійснюється встановленням лімітів кредитування, тобто заздалегідь визначенням суми кредиту, у межах якої позичальник може одержати позичку в банку. Диверсифікація позичок як спосіб захисту від кредитного ризику – це розподіл коштів між різними позичальниками. Чим більше позичальників буде залучено до тимчасового користування кредитним капіталом банку, тим меншим буде ступінь ризику неповернення боргу, бо вірогідність банкрутства багатьох позичальників значно менша, ніж банкрутство одного з них [3, с. 62]. Оперативність стягнення боргу – обов'язок банку підтримувати з позичальником контакти протягом усього строку користування ним позичкою. Страхування кредитних операцій як спосіб захисту від кредитного ризику означає, що банки повинні створити страхові фонди як на мікро-, так і на макрорівні, а також страхувати окремі високоризикові кредитні угоди у спеціалізованих страхових організаціях.

Зокрема, до таких належать кошти, внесені населенням у депозит комерційного банку, придбані сертифікати банку та ін. Отже, після перевірки аналітичного і синтетичного бухгалтерського обліку наданих кредитів банком, заходів щодо захисту кредитів від ризику несплати їх в строки, передбачені кредитними угодами, приступають до оцінки якості кредитного портфеля.

Кредитний портфель – це сукупність усіх кредитів, що надані банком своїм клієнтам, а також сукупність інших активних операцій.

До кредитного портфелю належать:

- кредити, надані суб'єктам господарювання та фізичним особам (окрім кредитів банкам);
- кредити, надані іншим банкам;
- кредити, надані органам центральної та місцевої влади, а також іншим бюджетним установам;
- депозити, розміщені в інших банках;
- кредити, надані за врахованими векселями;
- гарантії, поручительства, підтверджені акредитиви; інші активні операції, за яких планується отримання доходу в майбутньому і відносно яких у банку можуть виникнути вимоги до контрагентів [2, с. 125–127].

У процесі аналізу оцінки якості кредитного портфелю банку вирішуються такі завдання:

- ✓ визначаються ступінь та тип концентрації ризику кредитного портфелю, його відповідність зовнішньому покриттю і достатність створених резервів покриття фактичних і потенційних збитків; оцінюється адекватність кредитного ризику суми передбачуваного прибутку;
- ✓ визначається кредитоспроможність позичальників для зниження кредитного ризику; проводиться аналіз ефективності кредитних операцій, що дає змогу вибрати доцільний варіант розміщення ресурсів.

Отже, в цілому слід зазначити, що ефективному та раціональному використанню кредитних ресурсів та покращенню кредитних операцій сприятимуть такі заходи (рис. 3.3.):

Рис. 3.3. Напрями підвищення ефективності кредитних операцій

- під час надання кредиту в ціні слід ураховувати строк позички, попит на вільні кредитні ресурси, якість застави, ставку банків-конкурентів;
- ринкова вартість застави повинна переглядатися на час оцінки розміру необхідного резерву під основну кредитну операцію необхідно покращити якість кредитного портфелю і збільшити питому вагу «стандартних» кредитів;
- покращити ведення обліку кредитних операцій у межах дії Національних положень (стандартів) шляхом упровадження автоматизації обліку з широким використанням ПЕОМ, комп'ютерних мереж, що поліпшить якість виконуваних бухгалтерських операцій;
- ширше застосовувати як статистичні, вибірккові дані, так й експертну інформацію;

- ширше використовувати запропонованої системи показників аналізу кредитоспроможності позичальника, яка б урахувала його кредитну історію та специфіку діяльності;

- доцільно замість використання систем обробки даних, які розв'язують розрізнені завдання аналізу кредитного ризику на основі жорстких алгоритмів обчислень, перейти до розроблення інтелектуальних інтегрованих систем;

- необхідно вивчити систему рейтингових оцінок, що застосовуються за кордоном, і показники, які використовуються в них, для уникнення відмінностей у методиці розрахунку показників ліквідності балансів комерційних банків під час проведення аудиту.

Розроблені заходи щодо надання кредитів доцільно втілити в технологічні карти операції з кредитування в АТ «Ошадбанку».

3.2. Вдосконалення методичних підходів до організації обліку кредитних операцій банку з фізичними особами

У сучасних умовах негативного впливу на банківський сектор девальвації гривні, спаду економіки, військових дій на сході України значно підвищується ризиковість діяльності банків, особливо її кредитної складової. За таких умов у банківській системі України відбувається зростання рівня негативно класифікованої заборгованості, через що банківські установи створюють значні резерви під кредитні операції, які негативно позначаються на рівні їх капіталізації. Така ситуація призводить до необхідності вдосконалення методів оцінки та механізмів регулювання кредитних ризиків для підтримки діяльності банківських установ. Важливе значення в даному напрямі відіграє процес формування та використання резервів на можливі втрати по кредитним операціям, як один із напрямів управління кредитними ризиками.

Для того, щоб зрозуміти масштаби витрат банку на формування кредитного портфеля та загалом ризиковість даних операцій, проведемо аналіз кредитного портфелю банку. На основі річної фінансової звітності банку (Додаток А, Б) проаналізуємо динаміку та структуру кредитного портфеля за суб'єктами кредитування (табл. 3.1).

З табл. 3.1 видно, що темп зростання за аналізований період склав 15,4%, що є позитивним явищем. Даний показник говорить про відновлення довіри у населення до банку та банківської системи України загалом.

Таблиця 3.1

Структура кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» за суб'єктами кредитування за 2016-2017 рр.[47]

Показники	На 01.01.2017 р.		На 01.01.2018 р.		Темпи приросту, %
	сума, тис.грн.	питома вага, %	сума, тис.грн.	питома вага, %	
Кредити надані юридичним особам	62515865	95,50	63037081	95,59	-6,91
Кредити надані фізичним особам	2946324	4,50	2 909 503	4,41	15,40
Всього наданих кредитів	65462189	100	65946584	100	-6,11

Далі детально проведемо аналіз кредитного портфеля фізичних осіб та розглянемо структуру позичальників АТ «Ощадбанк». Структура та динаміка кредитного портфеля фізичних осіб подана у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Структура кредитного портфеля фізичних осіб АТ «Ощадбанк» за 2016-2017 рр.[47]

Показники	На 01.01.2017 р.		На 01.01.2018 р.		Темпи приросту, %
	сума, тис.грн.	питома вага, %	сума, тис.грн.	питома вага, %	

Споживчі кредити	1747728	29,32	1666753	27,39	-2,50
Іпотечні кредити	1524262	25,57	1489492	24,48	1,40
Автокредити	472402	7,92	477147	7,84	11,26
Інші споживчі кредити	824753	13,83	639337	10,51	110,58
Кредити з використанням платіжних карток	1392425	23,36	1811609	29,77	74,74
Усього кредитів	5961570	100	6084338	100	22,98
Резерв на покриття збитків під знецінення	(3015246)	-	(3174835)	-	-
Усього кредитів за мінусом резервів	2946324	-	2909503	-	15,40

У табл. 3.2 видно, що найбільшу питому вагу у структурі кредитування банку мають споживчі кредити. У 2016 р. обсяг споживчих кредитів становив 1747728 тис. грн. (29,32 %), у 2017 р. – 1666753 тис. грн. (27,39%).

За аналізований період обсяг та вага споживчих кредитів зменшилась, темп зростання в 2017 р. порівняно з 2016 р. знизився на 2,5%. Таке зменшення кредитування населення не є позитивним фактором, адже це свідчить про зниження ефективності програм кредитування, що пропонує банківська установа своїм клієнтам, та зменшення довіри населення до банку. Також це може бути зумовлене підвищенням майже у 2 рази за аналізований період кредитування з використанням платіжних карток, що є швидшим та зручнішим для клієнтів. Такий вид кредиту постійно зростав за досліджуваний період і у 2017 р. показник дорівнював 1811609 тис. грн (29,77%). Велику питому вагу в кредитному портфелі АТ «Ощадбанк» займає також надання іпотечних кредитів фізичним особам. Так, у 2017 р. обсяг надання іпотечних кредитів банком становив 1489492 тис. грн (24,48%). Загалом, за аналізований період, обсяг іпотечного кредитування в загальному

обсязі кредитного портфеля є суттєвим. Це говорить про ефективність цієї програми кредитування та зацікавленість у ній населення. Хоча в 2017 році порівняно з 2016 роком спостерігається його абсолютне зменшення у кількісному вираженні.

Кредити, надані клієнтам, оцінюються за амортизованою вартістю за вирахуванням резерву на покриття збитків від знецінення. Оцінка резерву на покриття збитків від знецінення розраховується із застосуванням професійного судження. Банк регулярно переглядає кредити з метою оцінки збитків від знецінення. Банк здійснює оцінку резерву на покриття збитків від знецінення з метою підтримання резерву на рівні, який керівництво банку вважає достатнім для покриття збитків, понесених за кредитним портфелем банку. Розрахунок резерву на покриття збитків від знецінення за наданими кредитами базується на ймовірності списання активу та оцінці збитку від такого списання[47].

Національний банк України постановою № 351 від 30.06.2016 р. затвердив Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [51]. Тобто, тепер істотно зміниться кредитна політика банків. Раніше банки могли видавати кредити без формування резервів. Тепер же банки повинні думати про це вже в момент видачі кредиту. Найбільш витратними в частині формування резервів та необхідності докапіталізації є споживчі кредити, іпотека та інвестиційні кредити. Найменш ризиковими є кредити на поповнення оборотних коштів та кредити іншим фінансовим інституціям.

Згідно проведеного аналізу кредитного портфеля банку, резерви під активні операції банку являються відчутною складовою витрат банку. А із затвердженням Положення № 351 та введенням в дію з 01.01.2018 р. МСФЗ 9[42] (дані нормативні акти доповнюють одне одного в частині розрахунку резервів під кредитні операції) обсяг витрат банку на доформування резерву під існуючі кредитні справи та формування під нові кредитні справи збільшиться в рази. Тому в роботі пропонується запровадити банком

альтернативний вид кредитування фізичних осіб, що не тільки не потребує формування під нього резерву, а і не є ризиковим видом діяльності. Далі ми детальніше розглянемо запропоновану модель та покажемо як вона буде виглядати з облікової точки зору.

Спочатку ознайомимося з запропонованим альтернативним видом діяльності. P2p (peer-to-peer) кредит, що в Україні отримав назву «соціальна позика» чи «рівноправний кредит», є фінансовим інструментом отримання у позику грошових коштів одного суб'єкта від іншого без залучення традиційного фінансового посередника (наприклад, банку). Особливістю даного кредитування є те, що учасники кредитної угоди є рівноправними та не пов'язані між собою іншими господарськими зв'язками [34].

Поява p2p кредитування обумовлена активним розвитком інформаційних технологій та активізацією комунікацій між економічними суб'єктами за допомогою мережі Інтернет. Це важливо з тієї позиції, що власне сама позика надається онлайн на веб-сайтах спеціальних кредитних організацій засобами різних платформ кредитування та інструментів перевірки кредитоспроможності.

Перевагою p2p кредитуванням є те, що в результаті автоматизації багатьох послуг накладні витрати компаній-посередників знижуються, тому їх обслуговування обходиться дешевше, ніж надання послуг звичайними фінансовими інститутами.

Безумовно, система p2p-кредитування (пірингова система) має ряд переваг як перед класичним банківським споживчим кредитуванням, так і перед мікро- та онлайн кредитуванням (рис. 3.4).

Рис.3.4. Переваги та недоліки системи р2р-кредитування[19]

Особливістю р2р кредитування є те, що такі позики переважно є незабезпеченими, а тому найчастіше позичальниками тут виступають фізичні особи, хоча і в комерційних підприємств така можливість існує. При цьому процентні ставки за такими позиками або встановлюються самими кредиторами у конкурентній боротьбі за найнижчу ставку в рамках зворотного аукціону, або визначаються компанією посередником на основі аналізу кредитоспроможності позичальника. Очевидно, що для позичальника, у якого за результатами такої оцінки ймовірність дефолту є вищою, присвоюються більш високі ставки[19]. Таким чином, кредитори закладають у процентну ставку винагороду за ризик. На витрати кредиторів, пов'язані з наданням позики, не поширюються ніякі державні гарантії. Тому банкрутство компанії, яка займається р2р-кредитуванням, також може поставити під загрозу інвестиції кредиторів. Особливістю є взаємодія

інвестора з позичальником: інвестор сам вибирає, кого з позичальників і на яку суму він готовий кредитувати.

Щодо кредитних посередників, то ними є комерційні структури, які працюють за грошову винагороду, яка одноразово сплачується позичальником за надання позик, а також плату від інвесторів (кредиторів) за обслуговування кредиту, яка або є фіксованою та справляється щорічно, або виражається у відсотках від суми позики[38].

Ключові характеристики рівноправного кредитування в системі p2p-кредитування наведені на рис. 3.5.

Рис. 3.5 Характерні ознаки рівноправного кредитування в системі p2p-кредитування [38]

Що стосується недоліків, системі характерна обмеженість ресурсів, основною причиною чого є те, що інвестиції в пірингове кредитування є

більш ризикованими та менш захищеними, навіть не зважаючи на те, що значна частина майданчиків, що надають кредити, співпрацюють з колекторськими компаніями, пропонують інвесторам різного роду страховки, на випадок дефолту платежів позичальника тощо.

Тим не менш, у процесі вивчення пірингового кредитування, все більше банків бачать у ньому не загрозу, а навпаки, додатковий ресурс для збільшення доходів. Ринок онлайн- та мікрокредитування фактично не конкурує, а задовольняє попит, який не може бути задоволений банківськими кредитами. За рівнем доступності, онлайн- та мікрокредити так само, як і p2p, однаково доступні для клієнта, націлені приблизно на однаковий профіль клієнта, мають приблизно однаковий середній чек кредиту. В чому виграють пірингові кредити – це відсоткова ставка та прозорість умов. Тому p2p кредити це серйозний конкурент саме для ринків мікро та онлайн кредитування. І банки це розуміють. Деякі банки заключають партнерські відносини з певними ресурсами як пірингового, так і онлайн- та мікрокредитування. Для прикладу, американський банк JP Morgan Chase у грудні 2015 року оголосив про стратегічне партнерство з компанією, що займається онлайн-кредитуванням

Ondeck, у квітні того ж року швейцарський банк Credit Suisse інвестував кошти в американську пірингову компанію ProsPer. Американський Goldman Sachs у 2016р. запустив власну онлайн платформу споживчого кредитування Marcus, яка за відсотковими ставками успішно конкурує з такими американськими лідерами ринку p2p, як Lending Club і ProsPer, та за оцінками американських аналітиків, має великі шанси на успіх[12].

У традиційних українських банків є кілька варіантів реакції на події:

- 1) прийняти для себе нові принципи кредитних платформ (зручність, гнучкість, низька вартість та технологічність);
- 2) партнерство з гравцями Фінтех-сегмента;
- 3) бути відтиснутими новими інноваційними гравцями.

Якщо банки виберуть один з перших двох варіантів, то їх відносини з клієнтами можуть вийти на абсолютно новий рівень. Зближення двох типів фінансів — «старого» та «нового» — можуть в результаті приймати абсолютно різні форми, від роздільного функціонування до злиття.

Беручи до уваги світовий досвід, варто зазначити, що в Україні лише розпочинається застосування даних кредитних інструментів. Вважаємо, що використання зарубіжного досвіду в сфері p2p-кредитування є актуальним в умовах сьогодення. Про що свідчить успішна практика впровадження даної послуги ПАТ «Приватбанк»[48]. При цьому банк виступає організатором та оператором сервісу p2p-кредитування, а також надає кредиторам свої компетенції в пошуку позичальників, оцінюванні ризиків та стягненні боргів.

В даний час банки все активніше беруть участь у процесі p2p-кредитування і в якості кредиторів, і в якості організаторів таких платформ. Оскільки банки скуті своєю існуючою бізнес-моделлю, а також більш жорстким регулюванням з боку центральних банків, тому, створюючи певний симбіоз з компаніями такого роду, банки створюють собі більш гнучкі умови для розвитку та збільшення прибутку, переймаючи певні технологічні рішення, зменшуючи поточні витрати на певні операції, та опосередковано приймаючи певну участь у діяльності, яку не можуть вести самі в силу певних обмежень з боку регулятора та неврегульованості на законодавчому рівні певних продуктів. Крім того, банки, як правило, мають прибуток у вигляді комісій за транзакції, а також отримують доступ до додаткової бази клієнтів, яким потенційно можна продати ряд банківських продуктів та послуг. Компанії у свою чергу отримують доступ до великого обсягу грошових ресурсів банку. Участь банків у даних ресурсах дає певні позитивні сигнали для інвесторів: останні вважають, якщо в цьому бере участь банківська установа, значить компанія є більш надійною в порівнянні з тими, що не мають відношення до банків[22].

Питома вага p2p кредитів на ринку споживчого кредитування України мізерна. Цей ринок у нас фактично не розвивається. При чому український

ринок має сприятливі умови для цього: в Україні сформований досить непоганий ринок мікrokредитування – враховуючи схожість параметрів продукту та значно нижчий відсоток у р2р – це потенційні клієнти ринку пірингового кредитування, а також в Україні досить добре розвинена система карткових платежів [34]. Тим не менше, якоїсь значної динаміки росту ринку р2р у нас не спостерігається. Причин тому декілька. З одного боку, клієнти ще не звикли оформлювати позики в онлайн-режимі, а враховуючи високий рівень недовіри населення до фінансових установ, в онлайн позичальники масово підуть ще не скоро. Клієнту необхідно бачити, з ким він заключає договір, власне підписати його, щоб у випадку виникнення спірних ситуацій, клієнт розумів, до кого конкретно йому звернутись. Така логіка – це наслідки стійкого стереотипу, що кредитор практично завжди ошукує позичальника, різними шляхами намагаючись ввігнати останнього у боргову кабалу. З іншого боку, враховуючи тотальну недовіру серед населення до фінансової системи в Україні, кількість бажаючих нести кошти в банк на депозит на даний час мінімальна, а тим більше нести в фінансову компанію, яка на відміну від того ж банку, не гарантує повернення коштів взагалі. Стосовно того, скільки в Україні на сьогоднішній день існує майданчиків р2р сказати важко, оскільки якихось точних даних, на які можна було б опиратись в даному дослідженні, теж поки що немає. Результат пошуку в Інтернеті дав наступні ресурси: «Сім Зірок», «Ukredit», «MOCash». Очевидно цим і обмежується ринок пірингового кредитування в Україні[22].

Проаналізувавши позитивний досвід впровадження р2р кредитування пропонуємо модель його функціонування для банку(рис. 3.6).

Особливістю даної моделі є те, що весь процес кредитування контролюватиме банк, адже організаційно-контрольна функція покладається саме на нього. Також банк бере на себе попередній розгляд, модерацію і здійснює оцінку кредитоспроможності позичальника, що пропонуються кредиторам. Банк також може виступати кредитором.

Рис. 3.6. Модель функціонування р2р-кредитування за участю банку

Враховуючи ризиковість даного кредитного інструменту, частину ризиків бере на себе страхова компанія. Створення незалежного об'єднання представників р2р кредитування і розробка стандартів їх діяльності необхідна для підвищення рівня захисту учасників угод та забезпечення ефективної роботи онлайн-платформ спільного фінансування.

Реалізація даної моделі застосування такого кредитного інструмента як р2р-кредитування матиме такі переваги як для кредиторів, так і для позичальників:

- «швидкі» кредити за низькими відсотковими ставками: позичальники мають змогу здійснювати запозичення за нижчою вартістю, а кредитори – отримувати більш високі доходи;

- цільове призначення таких позик переважно пов'язане з реалізацією стартапів у галузі інновацій, проектів енергозбереження (з даним видом кредитування АТ «Ощадбанк» добре знайомий – запроваджена системи енерго-кредитування – «Ощадний дім»);

- швидкість оформлення угоди та отримання коштів, оскільки економічні операції здійснюються онлайн, що мінімізує витрати часу на пошук вигідного джерела фінансування;

– кредитори мають можливість самостійно обирати об’єкт фінансування;

– позики є фінансовими інструментами, які можна продавати іншим кредиторам.

Таким чином, слід зазначити, що беручи до уваги світові тенденції, p2p-кредитування можна вважати достатньо прогресивним інноваційним кредитним інструментом, який варто використовувати банку в українських реаліях. Зважаючи на тимчасову стагнацію ринку кредитних інструментів розвитку реальної економіки та низьку довіру до банківської системи, вважаємо, що p2p-кредитування може бути дієвою альтернативою кредитування не тільки для окремо взятого банку, а й для всієї банківської системи.

На сьогоднішній день ринок p2p-кредитування в Україні можна сказати перебуває в зародковому стані. НБУ уважно вивчає даний ринок та розробляє певні норми і рекомендації для безпечного та ефективного функціонування даного ринку в Україні Національний банк має розуміння того, що при правильному підході з боку регулятора до даного ринку він може справити дуже позитивний ефект на розвиток економіки країни [9].

Повернемося до моделі 2p2p-кредитування для банку. Як вже зазначалося вище, банк має три варіанти розвитку ситуації при реагуванні на p2p кредитування. Розглянемо кожен з варіантів для банку (рис. 3.7).

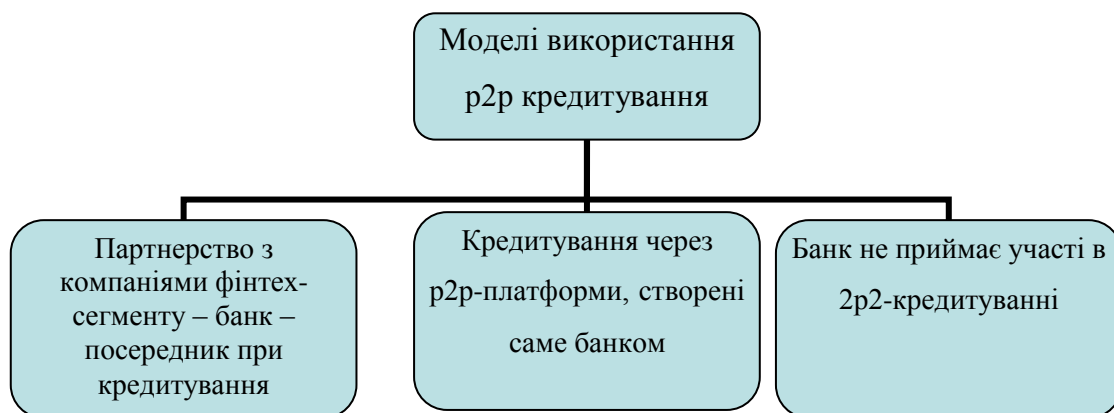

Рис. 3.7. Моделі використання p2p кредитування

Перший варіант – партнерство з компаніями фінтех-сегменту, тобто бути посередником у піринговому кредитуванні. На нашу думку, для банку це безризиковий вид діяльності. Оскільки, банк виконує лише контрольно-організаційні функції. Тобто представлена вище модель функціонування р2р-кредитування саме для такої ситуації (рис. 3.6). При цьому банк здійснює оцінювання кредитоспроможності позичальників, визначає рівень ризику та проводить модерацію. Також банк отримує доступ до додаткової бази клієнтів, яким потенційно можна продати ряд банківських продуктів і послуг. Банк не несе витрат на пошук клієнтів, хоча має матеріальні витрати і затрати часу на аналіз позичальника – за що отримує винагороду від кредитора. Тобто, банк отримує винагороду за консультаційні послуги від кредитора, для якого він здійснював аналіз кредитоспроможності позичальника. Також банк отримує комісійну винагороду під час проведення транзакцій з рахунку кредитора на рахунок позичальника. На нашу думку, обсяги комісійної винагороди доцільно визначати у відсотковому значенні до загальної суми кредити. А вартість консультаційної роботи повинна визначатися конкретною сумою. Прайс цін повинен надаватися кредитору, що б він мав уявлення за які послуги він платить. Для банку цей варіант розвитку подій при піринговому кредитуванні є безризиковим, оскільки він лише посередник. Тому банк отримає лише доходи. Обліковувати даний вид доходу ми пропонуємо наступним чином – табл.3.3.

Таблиця 3. 3

Бухгалтерські проведення з обліку доходів за послуги фінансового характеру

№	Проведення	
1.	Нарахування комісійної нагороди за транзакційну операцію:	
	Дт 2622	Кошти в розрахунках фізичних осіб
	Кт 2620	Кошти на поточному рахунку фізичної особи
	Кт 6510	Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів
або	Кт 6519	Інші комісійні доходи за операціями з клієнтами
2.	Нарахування винагороди за консультаційні послуги:	

	Дт2622	Кошти в розрахунках фізичних осіб
або	Дт 1001	Банкноти та монети в касі банку
	Кт 6939	Дохід від наданих консультаційних послуг фінансового характеру.

Підсумовуючи вище сказане, можна зазначити, що така форма фінансового посередництва є об'єднанням характеристик традиційного банківського кредитування та р2р-кредитування. Залишаючись за своєю суттю р2р-кредитуванням, воно переходить під частковий контроль банку, оскільки банк є організатором такої платформи. У даному випадку, продовжуючи виконувати традиційні функції фінансового посередника, банк концентрує зусилля переважно на функціях інформаційного, правового та операційного супроводу, зокрема:

- на аналізі та наданні інформації кредиторам про доступні варіанти кредитування,
- на розробці умов участі позичальників у торгах,
- на контролі за виконанням фінансових зобов'язань сторін.

Виступаючи у ролі організатора р2р-платформи банк може знизити рівень ризику неповернення кредитів, шляхом використання у роботі такої платформи власних методик оцінювання кредитоспроможності позичальників і бази даних банку щодо кредитної історії клієнтів. Таким чином можна досягти залучення більшої кількості інвесторів до р2р-кредитування. Отже, банківське кредитування населення за допомогою р2р-платформ є інноваційним підходом в українській практиці банківського бізнесу.

Перейдемо до розгляду другого варіанту розвитку подій. На нашу думку, досить вигідним для банків буде кредитування населення через р2р-платформи, створені саме банком. Модель р2р-кредитування для такої ситуації представлена на рис. 3.8.

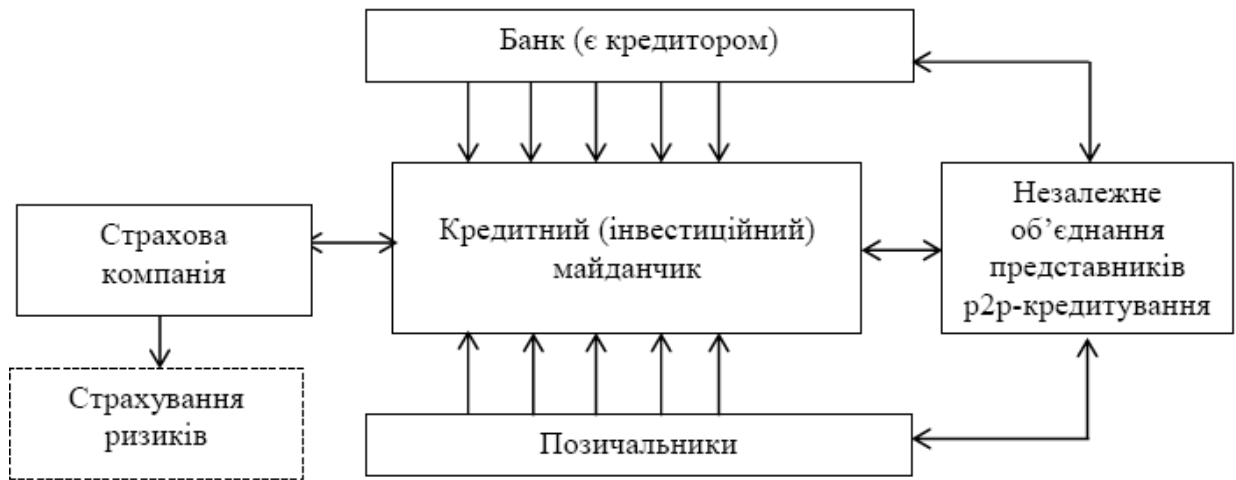

Рис. 3.8 Модель функціонування p2p-кредитування за участю банка-кредитора

За даною моделлю банк-організатор платформи здійснює оцінювання кредитоспроможності позичальників, визначає рівень ризику та проводить модерацію. Таким чином, банк-кредитор не несе витрат на пошук клієнтів, а також не має матеріальних витрат та затрат часу на скоринг кредитних заявок населення. Такий варіант для банку є ризиком, оскільки він безпосередньо братиме участь в кредитуванні. І тут виникає питання в чому різниця між звичайним банківським кредитуванням і p2p-кредитуванням банком!? Що стосується p2p-кредитування: процентні ставки за такими позиками або встановлюються самими кредиторами у конкурентній боротьбі за найнижчу ставку в рамках зворотного аукціону, або визначаються банком на основі аналізу кредитоспроможності позичальника. Очевидно, що для позичальника, у яких за результатами такої оцінки ймовірність дефолту є вищою, присвоюються більш високі ставки. Таким чином, банк-кредитор закладає у процентну ставку винагороду за ризик. На витрати кредиторів, пов'язані з наданням позики, не поширюються ніякі гарантії. Тому, після встановлення ставки, розрахунку суми кредиту, оцінки платоспроможності позичальника закінчується p2p-кредитування. Тут вже відбувається кредитування у традиційному його значенні. Згідно нашої моделі – частину

ризиком бере на себе страхова компанія. А от іншу частину кредиту банк повинен забезпечити резервом. В цьому випадку банк більш суворо відноситься до вибору позичальника. Особливістю є взаємодія інвестора(кредитора) з позичальником: банк сам вибирає, кого з позичальників і на яку суму він готовий кредитувати. Суть в тому, що позичальник звертається не до банку за кредитом, а до учасника торгів. На яких банк сам обирає кого і на яку суму кредитувати. Банк сам визначає наскільки вигідний і прибутковий у позичальника проект.

Обліковувати даний вид кредитування ми пропонуємо наступним чином – табл. 3.4.

Таблиця 3. 4

Бухгалтерські проведення кредитної операції

№	Проведення
1. Відображення первісної вартості наданого кредиту:	
Дт 2203	Кредит, що наданий фізичній особі
Кт 2620	Кошти на поточному рахунку фізичної особи
Кт 2206	Неамортизований дисконт за кредитом, що наданий фізичній особі
2. Нарахування процентних доходів за користування кредитом:	
Дт 2208	Дебіторська заборгованість за нарахованими доходами
Кт 6052	Процентні доходи за кредитом, що наданий фізичній особі
3. Амортизація дисконту за користування кредитом:	
Дт 2206	Неамортизований дисконт за кредитом, що наданий фізичній особі
Кт 6052	Процентні доходи за кредитом, що наданий фізичній особі
4. Відображення суми отриманих процентів:	
Дт 2620	Кошти на поточному рахунку фізичної особи
Кт 2208	Дебіторська заборгованість за нарахованими доходами
5.	В обліку формування резерву за виданим кредитом відбувається в момент видачі кредиту:
Дт 7702	Відрахування в резерви під наданий фізичній особі кредит
Кт 2209	Резерви під наданий фізичній особі кредит

Як вже зазначалося раніше, відмінність від звичайного кредитування полягає в умовах кредитування, визначенні процентних ставок, виборі клієнта(позичальника). Порівняно з першим варіантом, коли банк лише посередник, даний варіант є ризиковим для банківської установи. Але звернемо увагу, що частину ризику, все ж бере на себе страхова компанія. Звичайно, страхова має свої прибутки від участі, але й переймає на себе частину ризиків. Що для банку має позитив, адже витрати на резерв під такий кредит потрібно сформувати в меншій сумі, а ніж на всю суму кредиту.

На нашу думку, кредитування банком населення через р2р-платформи є одним з інноваційних підходів, який доцільно використовувати банком для нарощення кредитного портфеля. При цьому банк не витрачає ресурси на пошук клієнтів та просування своїх кредитних продуктів.

Тим паче, що АТ «Ощадбанк» вже приймає участь у схожій програмі[47]. По суті, програма енергозбереження від держави за участю банку, це не що інше – як р2р-кредитування. При чому, в даній програмі використовується поєднання наведених двох моделей.

Давайте наведемо основні умови такого кредиту в банку:

- в даній програмі є сума кредиту, який надає банк;
- є початковий внесок за кредитом – від 10% від суми кредиту;
- строк дії кредиту – до 5 років;
- процентна ставка – 17-17,5% річних;
- разова комісія – 1% від суми кредиту.

Після видачі цільового кредиту на рахунок позичальника через деякий час надходять кошти, які покривають певну частку кредиту. Цю частку кредиту покриває держава, за рахунок інвестора – Європейського союзу (реалізація програми енергоефективності) та виділених держаних коштів. По суті, через банк держава погашає 20% (якщо це котел) чи 30 % (якщо це матеріали) кредиту, або 70% - позичальникам з субсидією. Для банк це ризиковий кредит в частині, що має погасити клієнт. Співпрацюючи з державою банк має низку переваг:

- збільшує обсяг кредитного портфеля;
- збільшує кількість клієнтів;
- отримує доходи від процентів за кредитом і комісій.

На нашу думку, такий вид діяльності дуже подібний до p2p-кредитування. Оскільки зберігаються майже всі умови.

Що стосується першої моделі:

- банк є посередником. Саме йому надаються всі документи, для аналізу позичальника.
- банк отримує комісію та процентний дохід.
- банк контролює всю схему отримання та погашення кредиту.
- контролює цільове використання коштів.

Що стосується другої моделі: частину коштів, що не компенсує держава, клієнт бере в позику в банку. Тобто, та частина коштів класифікується як споживчий кредит. Тому, ми вважаємо, що даний напрямок є перспективним, та як ми бачимо, має ряд переваг для банку.

Третій варіант розвитку подій – банк не приймає участі в 2p2-кредитуванні. Тобто, залишається осторонь перспективної ніші, котра в нашій країні майже не зайнята. Банк втратить можливість отримати безризиковий вид доходу, збільшити перелік своїх клієнтів, наростити кредитний портфель і т.д.

Судячи з того, яким чином сьогодні банківські установи вибудовують взаємовідносини з ринком p2p, можна зробити однозначний висновок, що майбутнє цього ринку лежить у тісній інтеграції з дешевими та надійними джерелами банківського капіталу для нарощення видачі кредитів. У класичному вигляді пірингова модель кредитування має створювати альтернативу банку та не припускає його участі у процесі. Взаємовідносини між людьми регламентуються не банківським законодавством, а Цивільним кодексом. Система p2p є тим ресурсом, що дозволяє позичати один одному кошти, знаходячись у площині цивільного кодексу, і не заходячи на територію банківського законодавства. Таким чином, p2p ресурси по суті

звільняються від потреби дотримуватися вимог фінансово регулятора. У крайньому разі до тих пір, поки цей регулятор не починає контролювати даний напрям.

На нашу думку, перші дві запропоновані ситуації розвитку для банку в сфері р2р-кредитування є інноваційним та альтернативним варіантом розвитку. Це позитивно відобразиться не тільки на діяльність АТ «Ощадбанку», це вплине на всю банківську систему.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки проведеного дослідження щодо особливостей організації обліку кредитних операцій з фізичними АТ «Ощадбанку» можна зробити такі висновки.

У теперішніх умовах розвитку банківської системи України кредитуванню населення приділяється особлива увага. Характерною ознакою розвитку банківської системи в останні роки стало те, що банки почали досить активно працювати з фізичними особами, збільшуючи перелік послуг, що їм надаються.

Кредит – це відносини щодо надання ресурсів у тимчасове користування на умовах повернення із погашенням зобов'язань, які при цьому виникають. В більш широкому розумінні кредит – це форма реалізації кредитних правовідносин, коли одна особа тимчасово набуває право кредитора стосовно іншої особи незалежно від юридичних підстав його виникнення; у вузькому розумінні – це правовідносини, що виникають між банком та позичальником на підставі кредитного договору.

Варто відзначити, що в українській термінології окремо не виділяється поняття «кредит для фізичної особи», а в основному його ототожнюють з поняттям «споживчий кредит», який по суті є одним з видів кредиту для фізичних осіб.

Споживчий кредит – це кредит, що надається споживачеві на придбання продукції для особистих потреб, які безпосередньо не пов'язані з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника. Він має багато специфічних рис, пов'язаних із особливостями сфери особистого споживання громадян.

Банки надають фізичним особам різні види кредитів, найбільш розповсюдженими серед них є споживче кредитування.

Кредитні операції в системі банку відображаються у певній послідовності яка представлена на Листі 3 відповідно до норм Інструкції з

бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України» № 14 від 21.02. 2018 р.

Для обліку кредитів наданих фізичним особам використовують рахунки 2 класу. На позабалансових рахунках також обліковують операції, які пов'язані з кредитуванням клієнтів: отримана застава, не сплачені в строк доходи та заборгованість, списана у збиток.

Досліджуючи динаміку банківського кредитування у 2018 році слід зазначити, що він є не інтенсивним, єдиною динамічною складовою залишається надання позик населенню на споживчі цілі, де відзначено приріст 39% за чистими гривневими кредитами).

Співвідношення кредитів фізичним особам до ВВП за рік майже не змінилося (5.7% до ВВП за валовими та 3.1% – за чистими кредитами) і залишається дуже низьким порівняно з країнами-сусідами.

При розгляді динаміки різних видів кредитів, що надаються фізичним особам то найвищими темпами зростають кредити на побутову техніку (більш ніж на 130% р/р), де лідерами залишається Приватбанк та приватні банки.

Об'єктом дослідження в роботі є АТ «Ощадний банк України». Він на сьогоднішній день є одним з найбільших фінансових інститутів української держави, що має широко розгалужену мережу установ. Це єдиний в Україні банк, що має закріплену законом державну гарантію повного збереження грошових коштів та інших цінностей громадян, довірених банку. Система бухгалтерського обліку в установах АТ «Ощадбанку» ґрунтується на єдиних принципах, методах та процедурах, визначених Положенням про облікову політику банку, нормативно-правовими актами Національного банку та локальними нормативно-правовими актами банку

Всього станом на 01.10.2018 року Ощадбанк видав 5,0 млрд. грн. кредитів фізичним особам з загальним проростом 1,1 млрд. грн. з початку року. Проведений порівняльний аналіз обсягу наданих кредитів фізичним особам серед найбільших банків України показав, що обсяги кредитування

невпинно зменшувалися. Що стосується кредитів, наданих фізичним особам, то тільки Ощадбанк і Укрсоцбанк змогли зберегти позитивну тенденцію. Темп приросту для АТ «Ощадбанку» склав 22,47%, а для Укрсоцбанку – 39,05%.

Організація обліку наданих кредитів здійснюється на підставі відповідних документів та за балансовими рахунками Плану аналітичних рахунків АТ «Ощадбанк».

Очевидно, що кредитні операції дедалі більше стають дорогим задоволенням передусім для комерційних банків, тому екстенсивний шлях розвитку кредитного ринку поступається місцем інтенсивному, за якого набуває значення якість кредитних операцій. Одним із способів удосконалення кредитних операцій є розроблення заходів ефективного використання банківського кредитування в країні.

Нині одним із способів удосконалення кредитних операцій є розроблення та деталізація етапів кредитування для максимального врахування потреб клієнтів та захисту банку від утрат.

Поєднання інтересів клієнтів та банку можливе через розроблення та складання технологічних карт кредитування, яка базується, з одного боку, на функціональних обов'язках працівників окремих підрозділів банку щодо процедури кредитування, а з іншого – на етапах процесу кредитування клієнтів.

З метою підвищення ефективності кредитних операцій, раціонального використання кредитних ресурсів та покращення кредитних операцій сприятимуть такі заходи.

Необхідність постійного збільшення суми створеного оціночного резерву під кредитні операції змушує банки шуквати альтернативні варіанти кредитування.

Одним з таких варіантів є P2p (peer-to-peer) кредитування, що не тільки не потребує формування під нього резерву, а і не є ризиковим видом діяльності для банку.

P2p (peer-to-peer) кредит, що в Україні отримав назву «соціальна позика» чи «рівноправний кредит», є фінансовим інструментом отримання у позику грошових коштів одного суб'єкта від іншого без залучення традиційного фінансового посередника (наприклад, банку).

Поява p2p кредитування обумовлена активним розвитком інформаційних технологій та активізацією комунікацій між економічними суб'єктами за допомогою мережі Інтернет. Це важливо з тієї позиції, що власне сама позика надається онлайн на веб-сайтах спеціальних кредитних організацій засобами різних платформ кредитування та інструментів перевірки кредитоспроможності.

Безумовно, система p2p-кредитування (пірингова система) має ряд переваг як перед класичним банківським споживчим кредитуванням, так і перед мікро- та онлайн кредитуванням.

Проаналізувавши позитивний досвід впровадження p2p кредитування було запропоновано модель його функціонування для банку.

Особливістю даної моделі є те, що весь процес кредитування контролюватиме банк, адже організаційно-контрольна функція покладається саме на нього. Також банк бере на себе попередній розгляд, модерацію і здійснює оцінку кредитоспроможності позичальника, що пропонуються кредиторам. Банк також може виступати кредитором.

Банк має три варіанти розвитку ситуації при реагуванні на p2p кредитування. На нашу думку, перші дві запропоновані ситуації розвитку для банку в сфері p2p-кредитування є інноваційним та альтернативним варіантом розвитку. Це позитивно відобразиться не тільки на діяльність АТ «Ощадбанку», це вплине на всю банківську систему.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 4 квартал 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2017_review.pdf
2. Банківські операції: навчальний підручник / В. І. Капран, М. С. Кривченко, О. К. Коваленко, С. І. Омельченко. / Київ: Центр навч. літ., 2006. – 208 с.
3. Башлай С.В. Теоретичні аспекти та особливості банківського кредитування фізичних осіб в Україні / С.В. Башлай, Н.О. Лобода // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 12: Збірник наукових праць: Наукове видання. – Суми: Мрія-1 ЛТД; УАБС, 2005. – 234 с.
4. Белова І. В. Організація контролю в банку: [навч. посібник] / І. В. Белова. — Суми: Університетська книга, 2009. — С. 161–162
5. Бондар О.П. Банківське споживче кредитування населення [Електронний ресурс] / О.П. Бондар. – Режим доступу: http://www.archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum...04...pp68-84.pdf
6. Брітченко І.Г. Підвищення конкурентоспроможності банків на ринку банківських послуг України/ І.Г. Брітченко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. (Збірник наукових праць). – 2015. – Випуск 1 (45). – Том 1. – С. 176-179.
7. Васюренко О. В. Банківські операції [Текст]: навчальний посібник/ О. В. Васюренко. //4-те вид., перероб. і доп. //Київ : Знання, 2004. – 324 с.
8. Васюренко О. В. Облік і аудит у банках [Текст]: навч. посібн. / О. В. Васюренко. — К. : Знання, 2008. — 325 с.
9. Гласюк В. Практичні аспекти визначення обсягу кредиту, що надається під заставу / В. Гласюк // Вісник НБУ. – 2005. – № 8. – С. 15–18.

10. Говоруха С. Підходи до визначення поняття кредитного портфелю та аналіз його характеристик / С. Говоруха // Вісник Львівського університету. – 2008. – № 39. – С. 125–127.

11. Голюк В.Я. Кредитування як чинник фінансової кризи // Економічний форум №2 2014 с 178-183[Електронний ресурс]: Режим доступу: http://lutsk-ntu.com.ua/sites/default/files/u_nomeri_2_2014_noviy.pdf

12. Господарський кодекс України станом на 06.11.2017р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

13. Гроші та кредит [Текст]: навчальний посібник. – 3-тє вид., перероб. і доп. / М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна та ін.; За заг. ред. М.І. Савлука.–К.: КНЕУ, 2002. – 363 с.

14. Демінський С. Як трансформувалося Р2Р-кредитування в Україні/ Сергій Демінський. – [Електронний ресурс] – 2016. – Режим доступу до ресурсу:<http://news.finance.ua/ua/news/-/371527/sergij-deminskyjyak-transformovalosya-r2r-kredytuvannya-v-ukrayini>.

15. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / З.Дж. Долан, К.Д. Кемпбелл, Г.Дж. Кемпбелл. – СПб. : Оркестр, 1996. – 446 с.

16. Дзюблюк О.В. Механізм забезпечення якості кредитного портфелю й управління кредитним ризиком банку в період кризових явищ в економіці [Текст] / О.В. Дзюблюк // Журнал європейської економіки. – 2010. – № 9. – С. 108–124.

17. Добрик Л. Споживчий банківський кредит в Україні: ресурсне забезпечення та ефективність [Текст] / Л. Добрик, Т.Лосєва, І. Онуфрійчук // Економічний аналіз. – 2011. Випуск 8. – С.369-372.

18. Дутченко О. М. Моніторинг кредитної операції як інструмент забезпечення ефективності проведення банківського кредитування [Текст] / О.М. Дутченко // Бізнесінформ. – 2012. – № 2. – С. 173-175.

19. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р №2121 – III // (зі змінами та доповненнями) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

20. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999р № 996-XIV (із змінами і доповненнями) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

21. Закон України «Про іпотечне кредитування» від 06.12.2012 № 979-16 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>.

22. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV (із змінами і доповненнями) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

23. Закон України «Про споживче кредитування» від 15.11.2016 № 1734-19 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>.

24. Звіт про фінансову стабільність за червень 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71475860>

25. Золотарьова О. В. Інноваційні банківські продукти та специфіка їх упровадження в Україні: [Текст] / О. В. Золотарьова, А. А. Чекал // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – №1. – С. 163–179.

26. Зубишена О.В. Особливості банківського кредитування фізичних осіб в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2013/Economics/1_133245.doc.htm.

27. Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України» № 14 від 21.02. 2018 року [Електронний ресурс] .- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014500-18>.

28. Інструкція Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків

бухгалтерського обліку банків України № 89 від 11.09.2017 р. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17>

29. Інструкція про порядок обліку, зберігання, використання, доступу та розкриття інформації, що містить банківську та комерційну інформацію, затверджена наказом голови правління АТ «Ощадбанк» від 25.03.2008 р. №75

30. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні [Електронний ресурс]: Постанова Правління НБУ від 28.08.2008 № 368. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

31. Кійко Ю.Т. Місце внутрішнього аудиту в системі контролю в банківській сфері / Кійко Ю.Т. // Вісник ОНУ ім. Мечникова. – 2016. – Т.21. – Випуск 2, 203-209 с.

32. Кіндрацька Л. М. Бухгалтерський облік у банках України [Текст]: навчальний посібник / Л. М. Кіндрацька. /Київ : КНЕУ, 2001. – 636 с.

33. Коваленко В. В. Дадашев Б.А. Розвиток ринку банківських послуг України в світлі фінансових глобалізаційних викликів: [Текст] // Економічний простір. – 97. – 2015. – С.127 – 139.

34. Коваленко В. В. Трансформаційні напрями розвитку банківської системи України: [Текст] / В. В. Коваленко // Економічний форум. – 2015. – №2. – С. 28–34.

35. Коренева, О.Г. Організація обліку в банку [Текст] : навчальний посібник / О.Г. Коренева, О.В. Мірошніченко, Т.Г. Савченко. - Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. - 273 с. – ISBN 5-99384-979-1.

36. Коцовська Р.Р. Операції комерційних банків [Текст]: навч. пос./ Р. Р. Коцовська, В. І. Ричаківська, Г. П. Табачук, Я. В. Грудзевич, М. А. Вознюк. //4-те вид. //Київ : Алерта, 2004. –500 с.

37. Куртвелієва Д.Д. Сучасний стан кредитування фізичних осіб в Україні та шляхи його удосконалення.[Електронний ресурс] – Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка».–2010. – №6. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=237>.

38. Лаврик О.Л. Сучасне фінансове посередництво при здійсненні банківського кредитування / О.Л. Лаврик // Економічний аналіз: зб. наук. праць. – Т. 21. – № 1. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2015. – С. 173–178.

39. Литвин Н. Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ): [Текст] / Н. Б. Литвин. // Київ : [б, в.], 2010. – 608 с.

40. Методичні рекомендації щодо проведення внутрішнього аудиту фінансових установ, затверджено розпорядженням Держкомісії з регулювання ринків фінансових послуг від 27.09.2005 р. №4660 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.minfin.gov.ua.

41. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку № 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_015.

42. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку: Облікові політики, зміни в облікових політиках та помилки [Електронний ресурс]: Режим доступу: www.minfin.gov.ua/document/92422/МСБО_8.

43. Міжнародний стандарт фінансової звітності № 9 «Фінансові інструменти» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_016.

44. Міжнародні стандарти якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг від 2014 р. / переклад з англійської. – К., 2015. – Ч. 1. – 2015. – 1017 с.

45. Національний банк ініціює врегулювання питання Р2Р кредитування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish>

46. Національний банк України. Банківський нагляд [Електронний ресурс]: / Данні фінансової звітності банків України. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/index.htm.

47. Онищенко В.О. Основи банківської справи : [навч. посіб.] / В.О. Онищенко. – Полтава : ПДТУ, 1999. –163 с.

48. Операції комерційних банків : опорний конспект лекцій. – К. : КНТЕУ, 2009. – 113 с.

49. Офіційний сайт ПАТ «Державний ощадний банк України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oschadbank.ua>.

50. Офіційний сайт ПАТ КБ «ПриватБанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://privatbank.ua>.

51. Офіційний сайт: Українське бюро кредитних історій [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://ubki.ua>

52. Паливода О.М. Стратегічна кооперація банків на ринку споживчого кредитування: [Текст] / О.М. Паливода, К.Д. Лапшина // Економіка та держава. – 2015. – № 7. – С. 74–77.

53. Пантелеев В.П. Фінансова стійкість комерційного банку: деякі проблеми її регулювання / В.П. Пантелеев, С.П. Халява // Вісник НБУ. – 2001. – № 2. – С. 48–62.

54. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: постанова Правління НБУ : затверджена 30.06.2016 р. № 351 / Національний банк України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до постанови : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

55. Положення про кредитування клієнтів роздрібного бізнесу: Постанова правління публічного акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» № 32 від 23.01.2017 року

56. Положення про Облікову політику АТ «Ощадбанк» [Текст] : Постанова Правління АТ «Ощадбанк» від «31» січня 2016 р. № 93.

57. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в установах АТ «Ощадбанк» [Текст] : Постанова Правління АТ «Ощадбанк» від «05» квітня 2016 р. № 260.

58. Положення про організацію внутрішнього контролю в банках України [Електронний ресурс]: Постанова Правління НБУ від 29.12.2014 р. № 867. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0867500-14>.

59. Положення про організацію операційної діяльності в банках України: постанова Правління НБУ : затверджена 16.06.2003 р. № 254 / Національний банк України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до постанови : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

60. Положення про організацію операційної діяльності в установах АТ «Ощадбанк» [Текст]: Постанова Правління АТ «Ощадбанк» від «05» квітня 2016 р. № 260

61. Рац О. М. Дослідження впливу якості кредитного портфелю на ефективність кредитної діяльності банку як складова моніторингу кредитного ризику / О. М. Рац // Технологічний аудит та резерви виробництва. – 2015. – №1/5(21). – С. 41–45.

62. Рац О. М. Організаційні засади кредитного моніторингу позичальників в системі управління кредитними ризиками банку/ О. М. Рац // Науковий вісник Херсонського національного державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – №5. – С. 259 – 264.

63. Рогожнікова Н.В. Концептуальні підходи до моніторингу як форми спостереження за процесом споживчого кредитування в комерційному банку / Н.В. Рогожнікова // Вісник Університету банківської справи Національного Банку України. – 2010. – № 3 (9). – С. 191–192.

64. Рясних Є.Г. Система управління кредитним портфелем у комерційному банку / Є.Г. Рясних, А.А. Пономарьов, М.О. Микитин // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 2. – С. 146–149.

65. Сарахман О.М. Аудит у банках [Текст] : навчальний посібник / О.М. Сарахман.—К.: УБС НБУ, 2007. — 334с.

66. Слав'янська Н.Г. Світовий досвід моніторингу умов банківського кредитування: [Текст] / Н.Г. Слав'янська // Фінансовий простір. – 2011. – № 3 (3). С. 7276.

67. Статут АТ «Ощадбанк» [Текст]: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.02.2003 р. №261.

68. Стрільчук Ю.І. Імплементация інноваційних підходів банківського кредитування населення в Україні / Ю.І. Стрільчук // Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку: зб. матеріалів І Всеукр. наук.практ. конф. – К., 2016. – С. 56–58. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/handle/2010/19041>

69. Толстошеева А.В. Організація забезпечення безпеки кредитної діяльності банків / А.В. Толстошеева, І.М. Прийма // Ринок цінних паперів України. – 2014. – № 8. – С. 25–31.

70. Усатенко О. В. Шляхи вдосконалення обліку і аудиту кредитних операцій із фізичними особами у комерційному банку / О. В. Усатенко, М. К. Терещенко // Економічний простір. — 2013. — № 69. — С. 214–222. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/есpros_2013_69_24.pdf.

71. Шиллер Р.І. Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення / Р.І. Шиллер. – К. : Наукова думка, 2008. – 159 с.

72. Яременко В. А. Кредит як потрібний економічний інструмент / В. А. Яременко, Л. Д. Чалапко (Калник), Д. А. Бабухін // Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна. – 2017. – Вип. 27(2). – С. 90–93.

ДОДАТКИ

**ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ»**

**ОКРЕМИЙ ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН
СТАНОМ НА 31 ГРУДНЯ 2017 РОКУ
(у тисячах гривень)**

	Примітки	31 грудня 2017 року	31 грудня 2016 року
АКТИВИ:			
Готівкові кошти та рахунки у Національному банку України	13	12 228 420	10 438 941
Кошти в банках	14, 30	17 028 838	31 150 549
Фінансові інструменти, що відображаються за справедливою вартістю з переоцінкою через прибуток або збиток	15, 30	21 767 424	17 148 763
Кредити, надані клієнтам	16	74 502 538	65 946 584
Інвестиції, наявні для продажу	17, 30	72 901 636	65 009 361
Інвестиції, що відображаються за амортизованою вартістю	18, 30	25 202 757	12 640 713
Інвестиції в дочірні компанії та асоційовані компанії	19, 30	24 800	24 800
Основні засоби та нематеріальні активи	20	7 614 578	6 535 809
Передплата з податку на прибуток		294 694	271 521
Інші активи	21	2 276 811	1 440 173
ВСЬОГО АКТИВІВ		233 842 496	210 607 214
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ:			
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ:			
Кошти банків	22, 30	6 435 248	4 639 317
Рахунки клієнтів	23, 30	150 151 178	145 586 238
Кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій	24, 30	34 548 265	33 418 838
Інші запозичені кошти	25	7 299 686	7 039 869
Інші зобов'язання	26, 30	719 458	1 001 614
Субординований борг	27, 30	2 903 463	2 807 088
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	11	533 569	374 063
Всього зобов'язань		202 590 867	194 867 027
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ:			
Акціонерний капітал	28	49 724 980	35 108 980
Резерв переоцінки будівель		1 822 086	1 820 998
Резерв переоцінки інвестицій, наявних для продажу		725 456	576 751
Непокритий збиток		(21 020 893)	(21 766 542)
Всього власного капіталу		31 251 629	15 740 187
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ І ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ		233 842 496	210 607 214

Від імені Правління:

А. Г. Пишний
Голова Правління

18 квітня 2018 року

Виконавці: Рибалка О.В., 279-71-16, Заднепровський К.Г., 278-60-22

Примітки на сторінках 7-96 є невід'ємною частиною цієї окремої фінансової звітності.

Г. С. Костенко
Головний бухгалтер

18 квітня 2018 року

**ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ»**

**ОКРЕМИЙ ЗВІТ ПРО ПРИБУТКИ І ЗБИТКИ ТА ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД
ЗА РІК, ЩО ЗАКІНЧИВСЯ 31 ГРУДНЯ 2017 РОКУ
(у тисячах гривень,
за винятком прибутку на акцію, зазначеного в гривнях)**

	Примітки	За рік, що закінчився 31 грудня 2017 року	За рік, що закінчився 31 грудня 2016 року
Процентні доходи	5, 30	19 740 677	19 488 683
Процентні витрати	5, 30	(14 228 173)	(13 608 785)
ЧИСТИЙ ПРОЦЕНТНИЙ ДОХІД ДО ФОРМУВАННЯ РЕЗЕРВУ НА ПОКРИТТЯ ЗБИТКІВ ВІД ЗНЕЦІНЕННЯ АКТИВІВ, ЗА ЯКИМИ НАРАХОВУЮТЬСЯ ПРОЦЕНТИ		5 512 504	5 879 898
Формування резерву на покриття збитків від знецінення активів, за якими нараховуються проценти	6, 30	(1 934 665)	(3 202 752)
ЧИСТИЙ ПРОЦЕНТНИЙ ДОХІД		3 577 839	2 677 146
Комісійні доходи	7, 30	4 001 099	2 912 483
Комісійні витрати	7, 30	(1 305 079)	(787 641)
Чистий збиток від операцій з іноземною валютою	8	(451 777)	(3 601 732)
Чистий прибуток від реалізації інвестицій, наявних для продажу	30	13	3 245
Чистий прибуток від операцій з фінансовими інструментами, що відображаються за справедливою вартістю з переоцінкою через прибутки або збитки	10, 30	1 155 657	3 676 053
Розформування резерву на покриття збитків за іншими операціями	6	530 170	1 065 068
Чисті інші доходи	30	180 662	94 726
ЧИСТИЙ НЕПРОЦЕНТНИЙ ПРИБУТОК		4 110 745	3 362 202
ОПЕРАЦІЙНІ ВИТРАТИ	9, 30	(7 130 040)	(5 576 255)
ПРИБУТОК ДО ОПОДАТКУВАННЯ		558 544	463 093
(Витрати)/ відшкодування з податку на прибуток	11	(21)	992
ЧИСТИЙ ПРИБУТОК ЗА РІК		558 523	464 085
ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД:			
<i>Статті, які в подальшому не будуть рекласифіковані у склад прибутків та збитків:</i>			
Чиста зміна резерву переоцінки майна за вирахуванням ефекту відстроченого податку на прибуток		1 400	811 723
<i>Статті, які в подальшому будуть рекласифіковані у склад прибутків та збитків:</i>			
Чиста зміна справедливої вартості інвестицій, наявних для продажу		148 718	1 380 033
Рекласифікація переоцінки інвестицій, наявних для продажу, що були реалізовані протягом року		(13)	(3 245)
ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД		150 105	2 188 511
ВСЬОГО СУКУПНОГО ДОХОДУ ЗА РІК		708 628	2 652 596

Від імені Правління:

А. Г. Пишний
Голова Правління

18 квітня 2018 року

Виконавці: Рибалка О.В., 279-71-16, Заднепровський К.Г., 278-60-22

Примітки на сторінках 7-96 є невід'ємною частиною цієї окремої фінансової звітності.

Г. С. Костенко
Головний бухгалтер

18 квітня 2018 року

Загальний порядок визначення умов кредитування для клієнтів ПАТ

«Державний ощадний банк України»

№	Назва умови кредитування	Фактори (обставини), які беруться до уваги при визначенні умов кредитування для Клієнта
1.	Валюта кредитування	<ul style="list-style-type: none"> – Кредити надаються виключно в національній валюті – Надані раніше відповідно до норм законодавства кредити в іноземній валюті обслуговуються Банком відповідно до встановлених правил та процедур
2.	Строки (терміни) кредитування	<ul style="list-style-type: none"> – За загальним правилом строк кредитування не може перевищувати строк, визначений Кредитною політикою відповідно до стандартних вимог. Використання строків, які виходять за межі стандартних вимог можлива виключно за умов дотримання додаткових умов, визначених допустимими відхиленнями від стандартних вимог, що регламентуються Кредитною політикою Банку, та відповідно до визначених правлінням Банку повноважень. – При визначенні строку (терміну) кредитування для Клієнта враховуються параметри кредитної операції (цільове призначення кредиту, структура забезпечення кредитної операції, вік позичальника тощо) з урахуванням умов відповідного Банківського продукту
3.	Розмір процентної ставки	<ul style="list-style-type: none"> – Розмір процентних ставок встановлюється Кредитним комітетом РУ/посадовою особою, уповноваженою у встановленому порядку на прийняття відповідних рішень, який/-а приймає рішення про надання кредиту, за кредитним договором з Клієнтом на рівні процентної ставки, яка встановлена загальними/окремими/акційними умовами кредитування за Банківським продуктом – Якщо ККРБ в рамках відповідного Банківського продукту (за загальними/окремими/акційними умовами кредитування за Банківським продуктом) встановлено мінімальний розмір процентної ставки, то Кредитним комітетом РУ/посадовою особою, уповноваженою у встановленому порядку на прийняття відповідних рішень, рішення про розмір процентної ставки за кредитним договором приймається залежно від рівня ризику, наданого забезпечення, попиту і пропозицій, які склалися на кредитному ринку, строку користування кредитом, але не нижче мінімально встановленого ККРБ для такого Банківського продукту – Уповноваженим колегіальним органом ЦА рішення про встановлення процентної ставки за певним кредитним договором приймається з урахуванням умов Банківського продукту (за загальними/окремими/акційними умовами кредитування за Банківським продуктом) та в межах вимог, визначених Кредитною політикою Банку
4.	Комісійні винагороди	<ul style="list-style-type: none"> – Вид та розмір комісійних винагород за надання Банком послуг, що супроводжують процес кредитування, встановлюються згідно з рішеннями Уповноважених колегіальних органів Банку та сплачуються Позичальником відповідно до умов кредитного договору

8.	Цільове призначення кредиту	<p>– Цільове призначення кредиту визначається Банком, виходячи з запитуваних Клієнтом параметрів кредитної операції відповідно до Банківського продукту та повинно відповідати чинному законодавству, а також Кредитній політиці, цьому Положенню та Банківському продукту (якщо кредитна операція здійснюється згідно з умовами Банківського продукту)</p> <p>– Перевірка цільового використання наданого кредиту є обов'язковою у разі:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) придбання транспортних засобів, які передаються в заставу Банку в забезпечення виконання зобов'язань Позичальника за кредитним договором; 2) придбання нерухомості; 3) будівництва та/або реконструкції нерухомості житлового призначення та/або нежитлової нерухомості, яка використовується Позичальником для особистих потреб (у тому числі, нового будівництва, реставрації, технічного переоснащення, капітального ремонту, реконструкції тощо); 4) придбання енергозберігаючого обладнання та матеріалів; 5) іншого цільового призначення кредиту, визначеного відповідним Банківським продуктом.
9.	Форма надання кредиту	<p>– Безготівково на поточний рахунок Позичальника</p> <p>– Банківським продуктом може бути передбачена інша форма надання кредиту, зокрема шляхом перерахування кредитних коштів з поточного рахунку Позичальника за реквізитами, що визначаються умовами кредитного договору</p>
10.	Страховання	<p>– Види страхування визначаються умовами відповідного Банківського продукту.</p> <p>– Страхування здійснюється з дотриманням вимог Порядку страхування.</p>
11.	Платіжна дата (дата здійснення Позичальником щомісячних платежів за кредитним договором)	<p>– Визначається за домовленістю з Позичальником, якщо інше не передбачено Банківським продуктом. Платіжна дата зазначається в кредитному договорі.</p>
12.	Обмеження щодо здійснення кредитних операцій	<p>– Обмеження щодо здійснення кредитних операцій визначаються Кредитною політикою Банку, зокрема здійснення кредитних операцій заборонено з контрагентами Банку та/або на фінансування витрат щодо яких існує заборона на здійснення кредитних операцій/використання кредитних коштів, передбачена чинним законодавством України, в тому числі нормативно-правовими актами НБУ, та/або іншими внутрішніми нормативними документами Банку, у т.ч. для:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) придбання власних цінних паперів Банку, акцій інших банків; 2) погашення такими Клієнтами будь-яких зобов'язань перед Пов'язаною з Банком особою; 3) придбання активів Пов'язаної з Банком особи, за винятком продукції, що виробляється цією особою;

5.	Інші витрати, які сплачуються при здійсненні кредитної операції	<ul style="list-style-type: none"> – Перелік таких витрат визначається в залежності від виду кредитної операції – При цьому усі витрати, пов'язані з укладенням кредитного договору, іпотечного договору/договору застави (в тому числі додаткових договорів/договорів про внесення змін до них) між Позичальником/Майновим поручителем та Банком, зокрема, витрати, пов'язані з нотаріальним посвідченням договорів, державною реєстрацією права іпотеки/застави та заборони відчуження предмета іпотеки у відповідному Державному реєстрі, нотаріальним оформленням згоди співвласників на укладення відповідних договорів, а також витрати пов'язані з процесами надання кредиту, сплатою послуг суб'єкта оціночної діяльності, укладенням договорів страхування, здійсненням розрахунків згідно з Тарифами Банку тощо, проводяться за рахунок власних коштів Позичальника/Майнового поручителя, в тому числі шляхом компенсації відповідних витрат Банку, що має бути передбачено умовами кредитного та/або іншого договору, укладеного між Банком та Позичальником/Майновим поручителем. – Умовами Банківського продукту можуть бути передбачені додаткові або окремі умови розподілу витрат при здійсненні кредитної операції
6.	Максимальний розмір кредиту (ліміту кредитування)	<ul style="list-style-type: none"> – Розмір кредиту (ліміту кредитування) для кожного Позичальника визначається на підставі оцінки його платоспроможності, наданого забезпечення кредитної операції, а також інших факторів, що можуть вплинути на повернення кредиту (у тому числі, кредитної історії) та – В межах максимально визначеного відповідним Банківським продуктом або, якщо Банківським продуктом не визначено максимальний розмір кредиту – в межах визначених для Уповноваженого колегіального органу Банку/посадової особи, уповноваженої у встановленому порядку на прийняття відповідних рішень, повноважень з прийняття рішень щодо видачі нових кредитів або за Загальним кредитним запитом – в межах повноважень Уповноваженого колегіального органу Банку на рівні ЦА на прийняття рішень щодо видачі нових кредитів
7.	Забезпечення кредитної операції	<ul style="list-style-type: none"> – Види забезпечення за кредитною операцією, які можуть бути прийняті Кредитним комітетом РУ/посадовою особою, уповноваженою у встановленому порядку на прийняття відповідних рішень, визначаються Банківськими продуктами з урахуванням вимог цього Положення та Положення про забезпечення кредитних операцій заставою – Види забезпечення за кредитною операцією, які можуть бути прийняті Уповноваженим колегіальним органом на рівні ЦА, у заставу, визначаються Банківськими продуктами з урахуванням вимог цього Положення, Положення про забезпечення кредитних операцій заставою в межах вимог Кредитної політики Банку

Етапи кредитного процесу в АТ «Ощадбанк»

I ЕТАП	Передкредитна робота	<p>1) Робота з позичальником (в т.ч. ідентифікація, верифікація Позичальника та виявлення у нього ознак Пов'язаної з банком особи, Публічного діяча, первинне визначення належності клієнта до груп пов'язаних контрагентів банку на підставі кредитної заявки у порядку, встановленому ВНД (Критерії належності клієнта до груп пов'язаних контрагентів банку визначаються Методикою формування груп пов'язаних контрагентів).</p> <p>2) Підготовка висновків відповідними задіяними службами Банку щодо можливості здійснення кредитної операції залежно від схеми прийняття рішення.</p> <p>3) Прийняття Уповноваженим колегіальним органом банку рішення про здійснення кредитної операції.</p> <p>4) Підготовка до укладення договірної бази та укладення договірної бази.</p> <p>5) Вжиття заходів щодо державної реєстрації застави/іпотеки, обтяження щодо предмету застави/іпотеки у відповідних Державних реєстрах (за наявності відповідного забезпечення).</p> <p>6) Реєстрація кредитної заявки в АБС.</p>
II ЕТАП	Надання кредиту та обслуговування банком кредитної операції	<p>1) Надання кредиту.</p> <p>2) Оприбуткування договорів за кредитною операцією.</p> <p>3) Формування та ведення кредитної справи.</p> <p>4) Формування кредитної історії позичальника, подача інформації до Бюро кредитних історій.</p> <p>5) Класифікація кредитної операції та визначення розміру кредитного ризику відповідно до ВНД.</p> <p>6) Формування резерву за кредитом.</p> <p>7) Поточна оцінка фінансового стану позичальника.</p> <p>8) Видача чергового траншу (якщо відповідне передбачене умовами укладеного кредитного договору).</p> <p>9) Вжиття заходів по недопущенню простроченої заборгованості та проведення відповідної роботи з Позичальником при виникненні простроченої заборгованості за кредитним договором.</p> <p>10) Визнання заборгованості за кредитним договором проблемною та робота з проблемною заборгованістю.</p> <p>11) <u>Здійснення функції контролю в процесі супроводження кредитної операції за:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – цільовим використанням кредиту (за необхідності); – погашенням кредиту та сплатою процентів, комісійних винагород та інших платежів згідно укладеного кредитного договору;

	Надання кредиту та обслуговування банком кредитної операції (продовження)	<ul style="list-style-type: none"> – необхідністю продовження строку дії реєстрації речових прав щодо предмета іпотеки/застави та їх обтяжень, внесення змін і додаткових відомостей до відповідних державних реєстрів (за необхідності, в тому числі в разі внесення змін до умов кредитування); – виконанням позичальником/ поручителем/ майновим поручителем обов'язків за укладеними з банком договорами; – своєчасною перевіркою предмету застави/іпотеки (за наявності). <p>12) Облік кредитних операцій.</p>
III ЕТАП	Закриття кредитного договору	<ol style="list-style-type: none"> 1) Встановлення установою банку факту повного погашення існуючого зобов'язання за кредитним договором. 2) <u>Проведення операцій зі списання з позабалансових рахунків:</u> <ul style="list-style-type: none"> – зобов'язання банку з кредитування (в разі наявності); – вартості забезпечення за договором(ами) забезпечення; – цінностей та документів за кредитним договором та договором (договорами) забезпечення. 3) Закриття кредитного договору в АБС; 4) Здійснення заходів щодо державної реєстрації припинення права іпотеки/права застави/заборони на відчуження в Державних реєстрах; 5) Передача кредитної справи в архів.